

# Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

294)

## TWEEDE SERIE

In deze tweede serie worden voornamelijk aanvullingen geplaatst op de eerste serie, met een enkele herhaling waar zulks nodig mocht blijken. Ik herhaal hierbij, dat ik mij overwegend baseer op het Enschedese stadsplat. Er zijn zóveel plaatselijke variaties in het Twents, dat die onmogelijk in een werk als dit volledig op korte termijn en door één man bijeen te brengen zijn. Dat neemt niet weg, dat ik juist terwille van de zinsbouw en zinsconstructie enz. graag reacties van lezers blijf ontvangen. Zelfs de kleinste opmerking kan van belang zijn.

## A

**Aamgeunstig** (ook: *aomgeunstig*): begerig.

Afl. van: geunsen, goonsen (hijgen) naar adem.

Wordt alleen figuurlijk gebruikt, niet te verwarren met: *ofgeunstig* : *afgunstig*.

**aamgeunst**, **aamgeunstigheid**: begeerte.

vaste uitdrukkingen :

*Aamgeunstigen hond!* begerige vent!

*Is de aamgeunst(igheid) ow baas?: ben je al te begerig?*

Ook: *Is de begerigheid ow baas?*

**aamhechtig** (ook: *aomhechtig*): kortademig.

**aamhechtigheid**: kortademigheid.

Afl. van: hechen (hijgen) naar adem. Vergelijk: *am-echtig*.

**aandersum**: *andersom*, *rechtsomkeert*!

In diverse betekenissen te gebruiken, zoals

*Hee kik aandersum: hÿ kijkt achterom.*

*'t Härt dräeit my aandersum in 't lief: lett.: het hart draait mij andersom in het lijf. Of: Mijn hart keert zich om.* (Gebruikt als uitdrukking van hoogste verontwaardiging).

**arbeid**: *arbeid*.

**arbeiden**: *arbeiden*.

**arbeider**: *arbeider*.

Opm.: in het stadsplat is dat *aar* al lang vervangen door het Ned. *ar*, zonder dat 'n *arbeid* in Twents verband al te Nederlands aandoet.

**aardigheid**, 'n **aardigheidje**: *aardigheid*, een kleine attentie.

Indiverse betekenissen te gebruiken, zoals

*De aardigheid ister of: de aardigheid is eraf, er is geen animo meer, enz.*

**acht** -(zich) **in acht nemmen**: (zich) in acht nemen.

Gebruik:

*De keender mott zich in acht nemmen: de kinderen moeten zich in acht nemen.*

*Maar: De óole leu mott de keender in acht nemmen: de ouders moeten op de kinderen letten, voorzichtig zijn met de kinderen.*

## A

*Achteren, van - : van achteren, maar ook: achteraf*

Dat dit woord in beide betekenissen te gebruiken is, wordt het mooist geïllustreerd met de ouderwetse uitdrukking: *Van achteren kiek y de koo in 't gat*, lett.: *van achteren kijk je de koe voor z'n achterste*, hetgeen zoveel betekent als: *achteraf praten heeft geen zin, gedane zaken nemen geen keer*. Een uitdrukking met ongeveer dezelfde betekenis is: *A'j 't komt te wetten, bi'j versletten*: lett.: *als je (zodra je) het komt te weten, ben je versleten!*

*achterhèn kommen kieken*: op bezoek, op visite komen, komen aanwippen. Vaste uitdrukking, om iemand tot een (tegen) bezoek uit te nodigen: *Kom d'r (by my ók) ees achterhèn kieken*: lett.: *kom er (bij mij óók) eens achterheen kijken*, of: *om de deur kijken*.

*achternao: achterna, maar ook: achteraf*

Gebruik:

*Da's kaarten achternao: dat is nakaarten.*

*äers: bibs*

Ter aanduiding van 'n *dikken éend van de rug* (zitvlak) hebben wij in het Twents drie woorden, die geen van drieën hoogst onfatsoenlijk zijn, al is koont nogal „stoer”, *gat* veel minder banaal en *äers* het woord, dat iedereen zonder blikken of blozen mag gebruiken, altijd en overal. In de uitdrukkingen komt dat naar voren:

*'k Zal ow vuur de koont schoppen: ik weet mien gat gin raod, en: krigs de haan vuur 'n äers!*

*De haan vuur 'n äers: een pak voor de bibs.*

Uitdrukkingen:

*Ik smiet 'n äers op de fietse: ik spring op de fiets.*

*Ik smiet 'n äers van de fietse: Ik spring van de fiets-af. Ik heb 'n äers nog nich an 'n stoel had: ik ben nog niet aan zitten toegekomen.*

*Nen dräei-äers: een meisje, dat door een bepaalde manier van lopen (koket) de aandacht trekt.*

*Rao-äers: wanneer je iemand een vraag stelt, waarop deze moeilijk een antwoord kan vinden, kan hij er zich afmaken door te zeggen: „ik heet gin rao-äers!; ik heet geen ....(?) Letterlijk: raad-bibs, maar ik vermoed dat het verbasterd is van rao-êes: raad-eens!*

*Voor bibs ook nog wel: 'n scheenken (de schenkels) maar dan in het gemoedelijke.*

*al: al, alles, allemaal*

Uitdrukkingen:

*Y mot lopen al wa'j könt: lopen zo hard je kunt.*

*Mien tied en al! Uitroep van verbazing of verontwaardiging.*

## TWEEDE SERIE

296)

## A

**Alle:** allemaal

Uitdrukkingen:

*Hee zut alle speuk: hij ziet allemaal spoken.**Wy bint alle reisværig: we zijn allemaal reisvaardig.***alléens:** gelijk, hetzelfde

Uitdrukkingen:

*'n 'n duustern bint ze alle alléens: ik het donker zijn ze allemaal gelijk.**'t Is my nèt alléens of .....: dat leek precies op, dat was hetzelfde, (als) of ....***alman:** ieder, iedereen - Ook: alleman

Uitdrukkingen:

*Hee kan meer as alman: hij kan meer dan wie ook.**Almansgegrief: ten algemenen nutte. Voorbeeld: toen het woord wief (vrouw) op het platteland nog algemeen fatsoenlijk taalgebruik was, werd het in het stadsplat nog alleen in zeer ongunstige zin gebruikt, vandaar de terechtwijzing tegen iemand, die zich ten onrechte van het woord bediende: 'n Wief is 'n almansgerief!***an:** aan

Uitdrukkingen:

*Wil de kat 'n hoond an? Wil de kat de hond aanval-len?**Wij zitt, wy bint, wy bliewt an 't eten: wij zitten, zijn blijven aan de maaltijd.**Wij zitt an de fleske, an 't glas, an 't pötke: wij zijn aan de borrel.**Tegen ne mestkaor kö'j nich an steenken: tegen een mestkar kan men niet stinken.**Met vele werkwoorden kan an gebruikt worden in de betekenis van: voortmaken, opschieten, vlugger doen.*

Voorbeelden:

*Maak ees an: maak eens voort, schiet eens op!**Loop ees an: loop eens wat vlugger!**Jaag ees luk an: rijd eens wat harder!*

Figuurlijke betekenissen:

*Now kiek ees an: wel heb ik van m'n leven.**Now rekken ees an: houd daar eens rekening mee.***anbelangen:** betreffen, belang hebben bij**anbelang:** belang

Uitdrukkingen:

*Wat dat anbelangt: wat dat betreft.**Dat belangt my nicht an: dat gaat mij niet aan.**Dat is wà van anbelang: dat is wel van belang.*

## A

**Acht dagen:** een week.

Gebruik :

Vandaag ôver, vuur acht dagen: vandaag voor, over een week.

Opmerking :

Vaak wordt ook het voorzetsel ôver of vuur weggelaten: Vandaag acht dagen kan dan zowel betekenen vandaag over een week als vandaag vóór een week, hetgeen dan uit het verband van het gesprek moet blijken.

'n acht dagen kan zowel betekenen in en binnen als over een week.

**acht:** in acht nemen: in acht nemen; Zie ook andacht.

Gebruik :

Nem ow luk in acht: i.d. betekenis van: denk om je gezondheid.

Als waarschuwing: nem ow in acht!: doe dat niet! In dezelfde betekenis wordt ook gewaarschuwd: mo'j ees dörven! of: mo'j (em, my) 's (wêér) lappen! of: mo'j 's waogen!

In deze waarschuwingen zit een subtiel gebruiksverschil, nem ow in acht! zegt een meerdere tegen een mindere, een ouder tegen een kind. De andere waarschuwingen klinken uitdagend, bijv. van kinderen tegen elkaar, met een ondertoon van onzekerheid, die niet past bij het prestige van ouders of meerderen.

Mnl: achte: o.a. ban, hacht: hechnisse, geveenknisse, kerkener; hachten: halden, vangen.\*)

**achtzaam:** oplettend;

**achtzaamheid:** oplettendheid;

**anbrengen;** verraden, verklappen;

**angêven:** een aanklacht indienen; aangifte doen;

**anklagen** (ook: verklagen): een aanklacht indienen;

Gebruik :

Da's angebracht wêerk: dat is verraden boel.

'k heb 't voort by de politie angêven: ik heb onmiddellijk aangifte gedaan bij de politie.

Hee hef my anklaagd, verklaagd: hij heeft een aanklacht ingediend tegen mij.

Opmerking :

anbrengen en angêven hebben nog diverse betekenissen méér, o.a. in: dat wêerk brech niks an; dat werk levert niets op, y könt et 'r better helemaal angêven: je kunt er beter helemaal mee ophouden.

Verwijzing naar het Mnl :

aenbringen, anbrengen: bootschappen.

\*) Bron voor verwijzingen naar het Middelnederlands: G. v. d. Schueren's Teuthonista (1477), uitgeg. door J. Verdam (1896).

Ik geef deze verwijzingen niet alleen bij onmiskenbare afleidingen van het Mnl., maar ook bij treffende overeenkomsten of onderscheiden in betekenis.



## TWEEDE SERIE

298)

## A

**Andacht : aandacht;**

Gebruikt:•

Goeë *andacht*! is een wens, die men iemand mee kan geven bijv. naar de kerk.

Verwijzing naar het mnl.:

*aendacht, van gantzer andacht.*In dit verband zij ook gewezen op: *achten, acht geven*, en de betekenis van: *aandacht besteden aan, opletten.*De wens, die men iemand kan meegeven naar een demonstratie, tentoonstelling e.d. kan dan luiden: *acht goed, of beter: gew goed acht: geef je ogen en oren de kost!*

Verwijzing naar het mnl.:

*achten* in div. betekenissen. o.a.: *andechtich wesen.***alderhaand: allerhand;****alderlei: allerlei;****ammie: viezerd;**Na wat ik hierover in het aanhangsel uit de geheim-talen heb geschreven wil ik hier nog verwijzen naar het mnl.: *amie, amy: boil in onecht*, waar het zoveel betekent als *concubine, overspeelster.***áánders wat : wat anders;**

Gebruik :

*Da's áánders wat as stokvisnat: dat is wat anders als ..*Als stoplappen in onze Twentse gesprekken kennen we: *da's áánders wat!* i.d.b.v.: *dat had je niet gedacht, hé?* niet te verwarren met: *'t is aanders wat!* waarmee zoiets bedoeld wordt als: *wat is 't toch 'n spul, wat is 't toch wat te zeggen!* altijd met de klemtoon op *is!***an : aan;**

Gebruik :

*Hee is tēgen my an: hij is van mijn leeftijd. Ook. tēgen my hēn.**Daor kan ik nich tēgen-àn!: daar kan ik niet tegen aan (concurreren).***allēens: precies gelijk;**

Gebruik :

*'t Is my (krek) allēens: dat blijft mij 't zelfde.*

Verwijzing naar het mnl.:

*alleens: sonder onderscheit, al alleyn, al gelike vele.***allentweggent: overal, allerweegs;**

Gebruik:

*Ik heb allentweggent zwórven: ik heb overal gezworven.*Zie ook : *meerenweggent.*Mnl.: *alrewegen.*

## A

**Anbetreffen:** *betreffen, betrekking hebben op;*

Ook: *angaon: aangaan, betreffen; Zie: angaon.*

Gebruik:

*Anbetreffen en betreffen komen beide in het Twentse spraakgebruik voor:*

*wat dät (an)betreft....: wat dät betreft... (wordt ook vaak gezegd zonder de zin af te maken, als men in verlegenheid zit met het antwoord). Dit stopwoord is ook een handige manier om niet zijn mening ronduit te zeggen. Men laat dan aan de toehoorder over, er het zijne van te denken. Men kan ermee bedoelen: dat weet ik niet, of: ik heb daar geen mening over, of: daar heb je eigenlijk niets mee te maken, enz. Ook wel: dat kaan'k ow zoonder sprekken nich vertellen!*

*Hetzelfde geldt voor: wat dät angeet....*

**andoon:** *aandoen, aantrekken;*

Gebruik in diverse betekenissen; zie ook: *doon.*

*Doot 'r luk häendig met an!: Spring er wat voorzichtig mee om!*

*Wo'j de zöndagense boks nich an doon?: Wou je je zondagse broek niet aantrekken?*

*Hee deu my völs te vaak 't dradnkhoes an: hij deed me veel te vaak de kroeg aan; legde teveel overal aan. Tegen mekaar an doon: tegen elkaar opbieden; elkaar de loef afsteken.*

*Doot my dät nich an!; Doe me dat (verdriet, die teleurstelling, enz.) niet aan!*

Verwijzing naar het mnl.:

*Crot of verdryet aendoen: leed of verdriet aandoen.*

*Leerse en cleden aendoen: schoenen en kleren aantrekken.*

Opmerking:

*Analoog aan het mnl.: geselschap aendoen zouden we nog wel begrepen worden als we zouden zeggen: zol y my gin geselschap willen andoon?: zol y my gin geselschap willen hōolen?*

**andoon - andaon met:** *behept met;*

ook: *anmaakt met...*

Gebruik:

*Bi'j daor v'mörge met óp staon of wa'j daor gister ók al met andaon, anmaakt?: Ben je daar vanochtend mee opgestaan of was je daar gister ook al mee behept?*

*Hee is met schichtenkiekery anmaakt: hij is behept met het tweede gezicht; hij is herderziend.*

**aneen, aneene:** *aaneen, aan elkaar, achter elkaar;*

Gebruik:

*'n Hoonderd jaor of veer, vief aneene: vier-à vijf-honderd jaar achter elkaar. - Hee du aneenen duur: hij werkte (zeurde, enz.) onafgebroken door.*

## A

**Angaon:** aangaan, betreffen, beginnen, doen, aanvallen.

Ook o.a.: anbetreffen.

Gebruik:

wat dät angeet.. (zie bij: anbetreffen).

Dat gung an; dat zol voort angaon; dat zal voort angaon: dat begon; dat zou meteen beginnen; dat zal aanstonds beginnen.

Gaot mār an: begin maar; ook: ga maar verder.

't Päerd, de wagen an laoten gaon: beginnen te rijden; ook: iets vooruit laten rijden.

Wat geet ów an?: Wat is er met jou aan de hand? wat heb jij een drukte, enz.

Wat geet ów dat an? wat gaat jou dat aan?

Wat lao'r y ow wat angaon: wat heb jij een verbeelding, een „kouwe drukte“, enz.

Woo is em dee kränkte angaon?: hoe heeft hij die ziekte opgelopen?

Ze gungen an 't wrósseln: ze gingen aan het stoeien (worstelen).

De klok geet luk an: de klok loopt iets voor.

Is ow dat v'môrgen angaon?: Heb je vanmorgen die bevliegung (die gedachte, enz.) ineens gekregen?

Verwijzing naar het mnl.:

aengaen: toegaen, bespryngen, aengripen, betekenissen nog terug te vinden in het tegenwoordige gebruik als:

Wy gaot op hoes (op) an: wij gaan naar huis (toe);

hee gung op my an: hij ging (kwam) (dreigend) op me toe; hee wol my wal an: hij wou me wel aan (vallen, grijpen);

kôj dat keend wal an?: durf je wet tegen zo'n kind?

dôrf y dät wal an?: durf je dat wel aan?

Dat geet nich an! zouden we vrij kunnen vertalen met: dat zal niet gaan! (met klemtoon op niet).

**angaonde:** aangaande, betreffende;

Gebruik:

al dee angaonde zaken: al die betreffende zaken, aan gelegenheden.

**anhalen:** aanhalen;

Gebruik:

De weend haalt an: het begint harder te waaien. (Wordt alleen gezegd van de wind.)

'n Mêens kan zich wat anhalen: men kan zich wat op de hals halen. — Hee haalt zich aalt van allens an: hij schaft zich altijd van alles aan.

Daor is gin anhalen an: daar is niet tegen te halen, te werken, te betalen, aan te schaffen, enz.

De belastingkeerls haalt 't strôpken alvedan an: de fiscus haalt de strop voortdurend aan.

'n Keend anhalen: een kind aanhalen. 'n Anhalig keend: een aanhalig kind.

Verwijzing naar het mnl.

aenhalen: aentrecken, locken, tocken, toelocken.

## TWEDE SERIE

301)

## A

*Anhören (zich): aanhoren, luisteren.**Gebruik:**Ik kon my dat nich langer anhören: Ik kon dat niet langer anhören.**Höör my an!: Luister naar mij!**anhöolen: aanhouden; houden**Gebruik:*

*Lao'w 't op de kökken anhöolen: laten we naar huis gaan. Wel anhöält weent!: de aanhouder wint. Rechts anhöolen: rechts houden. Dat höol wy dan zo an: dat houden we dan afgesproken. Lao'd 'a daor op anhöolen laten we het dáár op houden; ook: laten we daar naar streven. Zö'j 't 'r op anhöolen?: zul je je best doen?*

*ankéren: keren, vegen: aanvegen;**Gebruik:**De kökken ankérgen: de keuken (kamer) aanvegen.**ankommen: aankomen, toekomen, overkomen;**Gebruik:*

*Hee kwam liek op my an; hij kwam regelrecht op me af, op me toe. Wat is ow nów ankommen?: wat is je nu overkomen? Daor maj nich ankommen: daar mag je niet aankomen, dat mag je niet aanraken.*

*In andere betekenissen:*

*Da'j my zó an könt kommen: dat je zó met me kunt doen! De naolaotenschap kwam nich an de familie: de familie kreeg de erfenis niet. Daor kan ow lichværig wat ankommen: er kan je zo gauw wat overkomen. Now komt ze zó met oons an; ook: now komt ze oons zó an: nu behandelen ze ons zó... Daor is gin ankommen an: daar is niet aan te komen. Wat bint dat vuur keerls dee zó mär zo'n oonscheuldig mäeken ankomt?: wat zijn dat voor lieden, die maar zo een onschuldig (argeloos) meisje aanranden? Kom ees by my an: kom me eens bezoeken.*

*ankriegen: aankrijgen;**Gebruik:*

*Kriegt an! (Uitnodiging om bijv. koffie of thee van tafel te nemen en uit te drinken). Vrij vertaald tast toe! aenkriegen: aankrijgen, verwerven, betekenen: terug te vinden in ons: wy hebt weer nyen vuurraad ankriegen: wij hebben weer nieuwe voorraad aangekregen.*

## A

*Anlöperke*: lett.: aanlopertje;

Wordt gezegd van een poes of ander huisdier, dat is komen aanlopen.

*anmaakt met*: behept met;

Zie: *andoon* - *andaon met*.

*anmaken (van grond)*: ontginnen, be„akkeren”.

Ook *angraven*.

*anmaning*: aanmaning;

Gebruik: — Niet alleen „in naam der koningin” kunnen we een aanmaning krijgen, maar ook als waarschuwing voor een komende ziekte.

Een eerste ziekteverschijnsel of een vernieuwd, in lichte graad optreden van een ziekte, is een *aanmaning*. Ik heb weer ne *anmaning* van de rimmetiek had.

*annäöderen*: lett.: aannaderen): zich toeëigenen;

Ook: *toonäöderen*: lett.: toenaderen.

Opmerking - Komt vooral voor bij de grondbewerking (akkerbouw). Wanneer een boer telkens een voor van het land van zijn buurman bij het zijne omploegt. *annäödert*, dan vergroot hij gedeeltelijk zijn grondbezit ten koste van z'n buur, als deze het tenminste niet in de gaten heeft. (Deze vorm van bezitsvermeerdering zal in onze tijd wel niet meer voorkomen maar was vroeger verre van zeldzaam.) Men kan (of kon) ook bijv. een weg *annäöderen*, wat wel eens werd toegepast door grootgrondbezitters, die een feitelijke „openbare weg” geleidelijk met struiken en bomen dicht lieten groeien om hem dan na enkele jaren af te rikken en als eigen grondbezit te beschouwen. De historiciteit van dergelijke procedures valt natuurlijk niet vast te stellen, maar wie geen vreemdeling in Twente is, zal wel eens verhalen hebben gehoord over aldus toegepaste vormen van grondwinning.

*annekesbesmooder*, *annkesbesvaar*: overgrootmoeder - vader;

Toelichting: — Zowel dat *anneke*- als dat *bes-moor* en *-vaar* zijn sterk verouderd, ook wel op het platteland van Twente.

Verwijzing naar het Mdnl.: — *anich*: *alder* (ouder); *anichhere*: *aldervader*; *anichvrouwe*: *aldermoeder*.

Opmerking: — het *bes* (van *bis*, tweemaal of dubbel) is in 't Ned. verbasterd tot *beste*-.

## TWEEDE SERIE

303)

## A

*Annemmen: aannemen;**annemmer: aannemer;*

Behalve in de bouwwereld komt het begrip „*annemen*” ook voor in het protestantse kerkelijke leven, waarbij dan nog komt:

*annemeling: aannemeling.*

† *Gelöf annemmen* is „belijdenis doen”, waarbij de „*aan-neling*” als lidmaat van de kerk wordt „*aangenomen*”. De „*bevestiging*” is het sluitstuk van de procedure. In de regel gebeurt het op 20 à 21-jarige leeftijd. Anecdotische uitdrukking:

*Y mott tóch 'n ny pak hebben, zêe de moor, laot ow mâr annemmen. Je moet tóch een nieuw kostuum hebben, zei moeder, laot je maar aannemen.*

*annemmen (zich) beheersen;**Gebruik:*

*Nem dy toch an!: Beheers je toch!*

*anpiepen: lett.: aanpijpen;**Betekenis:*

Er zit iets in van: samen de pijp aansteken; ook: *samen roken*. Vergelijk met: *anstoten: toasten*. Kan nog wel gezegd worden, als men iemand om vuur vraagt, om bijv. een sigaret aan andermans sigaret aan te steken: *maj'k efkes anpiepen?* - vrij vertaald: *mag ik een vuurtje?*

*anrekken: aanreiken, toereiken;**Ook: toorekken.*

Afgezien van het subtiële gebruiksverschil in beide woorden, waarbij het mij lijkt dat *toorekken* meer betrekking kan hebben op zwaardere voorwerpen, zit in *anrekken* ook nog de mogelijkheid van komen: *kû'j my dat boek nich efkes anrekken?: kun je me dat boek niet even komen brengen?*

*anraken: aanraken;**Zie ook: anröeren.**anröeren: aanraken, aanroeren;**Gebruik:*

*Röer my nich an! kan evengoed gezegd worden als: raak my nich an!*

*anrekkenen: aanrekenen;**anschikken: aanschikken, bijschikken;**anschoeven: aanschuiven, bijschuiven;**Gebruik:*

*Schoeft an!: schuif aan! Uitnodiging om aan tafel te komen, de stoel aan te schuiven.*

## TWEEDE SERIE

304)

## A

**Ansicht:** mening; aanzien, aanblik;**Gebruik:***Nao mien ansicht: naar mijn mening.**Dat hef 't ansicht van.....: dat heeft het aanzien van, ziet er uit als....***an.... smieten:** gooien tegen;**Gebruik:***Met nen steen an 'n kop smieten: met een steen (iemand) tegen het hoofd gooien.***anspannen:** aan-, inspannen;**Gebruik:***'t Pærd anspannen: het paard aanspannen.***Niet te verwarren met:***'t Pærd anbeenden: het paard „aanbinden”, d.w.z. bij de leidsels of met een touw of halster aan een boom, een paal, een ring, e.d. vastbinden.***anspitsen:** aanslijpen, „spits” maken;**Ook anpeunten: aanpunten; ansliepen: aanslijpen; an-schërpen: aanscherpen.****Gebruik:***Men kan een griffel, een potlood aanspitsen, enz. maar ook een paaltje, om het beter in de grond te kunnen drijven.***anspraak:** aanspraak;**ansprekken:** aanspreken;**Gebruik in diverse betekenissen:***Daor he'j gin anspraak op: daar heb je geen recht op, maar ook: daar heb je geen verhaal op.**At e now mår luk méér anspraak har....: had hij nou maar wat meer aanspraak (conversatie met mensen, lie hem komen aanspreken)....**Een ansprekken, den anspraak van nöde hef: iemand, die het nodig heeft, eens een bezoekje brengen.**Een op straat ansprekken: iemand op straat aanhouden.**Men kan ook iemand in rechten aanspreken: ansprekken.***Vergelijkngen met het Mdnl.:****aensprake: o.a.: clage; dat volk aenspreken (= toespreken);***Dat sprek my nich an: dat zegt me niets.***anspringen:** bespringen;**Gebruik:***Den biethoond is my ansprongen: die hond is mij aangevallen.*



## A

**Anstekken:** aansteken, beïnvloeden, besmetten;

**Gebruik:**

*Een de gek anstekken: de draak met iemand steken.  
Ze steekt mekaar an, ze steekt 'n eenen 'n aandern an:  
e beïnvloeden, besmetten elkaar, steken elkaar aan.  
Dee appel bint alle anstokken. die appels zijn allemaal  
aangestoken.*

**antasten:** toestasten; ook: aantasten;

**vuur 'n antas:** voor het toestasten;

**Gebruik:**

*Dee appel bint alle antast: die appels zijn allemaal  
aangestoken.*

*Zo's antasten!: Tast toe!*

*Y hebt daor 't etten vuur 'n antas: je kunt daar eten  
zoveel je wilt, je hebt het daar voor het toestasten.*

*Verwijzing naar het Mdnl.:*

*aentasten o.a.: toestasten: weynich spijzen an to tasten;*

*aentasten: vangen, gripen.*

**antlesten:** uiteindelijk, tenslotte, in 't laatst;

**Gebruik:**

*Antlesten was e zat: eindelijk was hij verzadigd.*

**anstaon:** aanstaan;

**Gebruik:**

*Hee stun my niks best an: (van iemand die ziek is):  
ik vond, dat hñ er niet goed uitzag.*

*Now gao ees anstaon!: (uitdrukking van verbazing of  
ontstemming e.d.): hiervoor is moeilijk een Nederlands  
equivalent te vinden; men zou kunnen zeggen: nu  
not je dāt eens zien, horen. Ook: now rekken ees an!*

**antrekken (zich):** zich aankleden;

*Zie ook: andoon.*

**Gebruik:**

*Mos dy gauw antrekken!: Kleed je eens vlug aan.  
(Zich oetrekken: zich uitkleden).*

*Verwijzing naar het Mdnl.:*

*cleyder antrekken; sich antrecken eyns dynghs.*

**antrekkelijk:** aantrekkelijk; ook: aanlokkelijk;

*Wordt ook gebruikt in de betekenis van: zich ergens  
iets van aantrekken:*

*Het verhennekleden van eigen volk is te antrekkelijk:  
het verkleden van een overledene trek je je als (bij)  
eigen familie altezeer aan.*

*Verwijzing naar het Mdnl.:*

*aentreckelyc, antrecklick in div. bet., o.a.: sorchlick.*

## A

Anvallen: aanvallen;

Gebruik:

Ook gebruikt in de betekenis van: *niet bidden voor het eten*. Ook: *as nen hoond (op 't etten) aanvallen*.

Voorbeeld:

*Zo'w nog eerst in de kips (pet) kieken of mär zo aanvallen : Moeten we nog eerst bidden (met de pet voor de ogen) of zó maar beginnen?*

anweerselken: iets, dat ergens bij aangroeit;

Vermoedelijk afgeleid of verbasterd van: *anwässelken*, verkleinwoord van *anwas-sel*, iets, dat ergens bij aanwast, aangroeit.

Het wordt gezegd van een puistje op de huid, een huidknobbeltje, een takje of spruitje op de stam van een boom, waar het eigenlijk niet hoort, enz.

Verwijzing naar het Mdnl.:

*aenwassen, aenwerden, toewassen: te samen wassen of mytwassen.*

anzetten: aanzetten;

Gebruik:

*Wêerkvolk aanzetten: werkvolk aanstellen, in dienst nemen*. Afgeleid daarvan: *een d'r by aanzetten: gezinsuitbreiding krijgen*.

aom: adem:

Zie ook: *aamgeunstig, aamhechtig*.

Gebruik:

*Oet 'n aom kommen: buiten adem raken. Hee hef zich oet 'n aom lopen: hij heeft zich buiten adem gelopen. In 'n aom scheeten: in de adem schieten, op adem komen.*

(Wordt gezegd, als men ergens gaat zitten om uit te rusten, om op adem te komen, bijv. als men tijdens een wandeling even ergens „aanlegt”).

aomhalen: ademhalen;

Volksmond:

*A'j. 't aomhalen mär nich vergett köj wa hoonderd jaor wodden: als je maar niet vergeet adem te halen kun je wel honderd jaar worden.*

apennöt, apennötkes: apenootjes, pinda's;

Volksmond:

*Spiërballen as apennöt: biceps als pinda's.*

astetoo: als wat (dan ook);

Gebruik:

*Hee huulden astetoo: hij huilde maar wat erg.*

*Hee is zo dik astetoo: hij is zo dronken als wat.*

307)

# A

At: als, dat;

Gebruik: Lópen at ze konnen, daor was 'n één van vot:  
Lópen konden ze, nee-maar!

as: als, dan.

Gebruik: na vergrotende trap van vergelijking gebruikt met in het Twents altijd *as*, nooit *dan*; vandaar dat ik het nooit erg vindt, dat een Twent in zijn Nederlands als gebruikt, waar het „officieel” *dan* heet te moeten zijn!

Verwijzing naar het Mdnl.:

*asdan: alsdan, dan; asdoe: alstoen, toen.*

anlachen: aanlachen;

Gebruik: *Lach y my`àn of lach y my oet?: Lach je me „aan”* (Lach je vriendelijk tegen me) of lach je me uit.

Verwijzing naar het Mdnl.:

*vruntlick anlachen: vriendelijk lachen tegen iemand.*

anleggen: aanleggen;

Gebruik: *Het 'r op ànleggen: het oropaan leggen (sturen); Ook in: Leg y 't 'r op àn? Daag je me uit?*

anlengen: aanlengen;

Gebruik: De soep *anlengen: water bij de soep doen.*

anvechten: aanvechten, vechten tegen;

Gebruik: *Ik wör duur twee man anvochen: ik werd door twee man aangevallen, die met me begonnen te vechten; (overvallen).*

Verwijzing naar het Mdnl.:

*aanvechten: o.a. terghen, dwyngen, aevertallen.*

avengeunstig, avengoonstig: afgunstig;

Zie ook: *aamgeunstig.*

Verwijzing naar het Mdnl.:

*avegonste, avegonstich; wanganste, quaide liefde.*

Opmerking: Mdnl.: *aven, oven: boven, neven (naast).*

## B

**Baan:** baan, weg rijweg.

Gebruik: *Maak de baan vry*: maak de weg (doorgang) vrij; belemmer het verkeer niet.

Tegenwoordig ook in het Twents gebruikt voor: *werking*.

Voorbeeld: *He'j gin wêerk? 'k weet 'n mooi baantje: zaand knuppen by Vermeulen, 'n kwatje de bos!*

**Baand:** band; meerv. *bäen*; verkl.w. *bäendke*.

Gebruik in samenstellingen: *maantelbaand*; ceintuur; *schoobaand*: schoenveter; *veterbaand*: veterband; *verouderd*: *howwelijsbaand*: huwelijksband.

**Baas:** baas;

Gebruik: *Ik bin de baas in hoes, mär wat de vrouw zeg, zal gebuuren!*

Er is nog een verschil tussen de *baas* en *nen baas*. Als de vrouw *nen baas* is, dan is dat *bazig*, wat haar nog niet tot on-eer hoeft te strekken. Daarom hoeft ze nog niet de *baas* te zijn in huis, als haar man maar tegen haar opgewassen is.

Voorts kan „allerlei” een mens de *baas* zijn: de *begeerigheid* (*hebzucht*); de *aamgeunst(igheid)*: (*afgunstige hebzucht*); de *luiigheid* (*luiheid*); de *zeunigheid* (*zuinigheid*) enz.

Voorbeelden: *Is ow de luiigheid baas*: ben je weer lui uitgevallen?; *Bint ow de zeun baas?* zijn de zonden je de *baas*? *Is de duuvel ow de baas*: is je de duivel *baas*?

**Balg:** buik, onderlijf, lichaam.

Gebruik: wordt voornamelijk nog gezegd van dieren. In het populaire (maar thans ordinaire) Twents zijn nog enkele uitdrukkingen bekend, waaruit blijkt dat vroeger *balg* ook van mensen werd gezegd: *Ik heb 't ni in 'n balg* (buikpijn); *he'j luien Evert op 'n balg?*: ben je liever lui dan moe?; *wo'j 'n spier op 'n balg hebben?* wou je een pak slaag hebben? *hee hōw zich 'n balg vol*: hij zat ongegeneerd te eten.

Vergelijk Mdnl.: *balch* (*buyk*, *ontfankt en verteert die spise*).

**Balgen** straatslĳpen enz.

Wordt vooral gezegd van de straatschenderijen van wat we tegenwoordig nozems noemen.

Vergelijk: Twents: *balken*, *belken*; Ned. *balken* (een grote mond opzetten); *belgen*, *verbolgen*: vertoornen, vertoornd. vregelijk Mdnl.: *belgen*: *erren*, *toernnen*, *tor-nich wesen*, *gram wesen*, *ontevreden*.

Voorbeeld: *Van tōmig gaon koomp balgen*: vrij vertaald: *ledigheid is des duivels oorkussen*.

**Bak:** bak; verkl.w.: bakske: bakje;

Opmerking:

Het in de Nederlandse „volkstal” gebruikelijke woord „bak” voor *gevangenis* heeft ook in Twente wel ingang gevonden, maar vanouds is „kast” of „n kassen” de populaire Twentse benaming voor *gevangenis*.

**Bak;** bakslag: grap, „mop”; kwinkslag;

Opmerking:

Het in de Nederlandse „volkstal” gebruikelijke woord „mop” voor een *grappige vertelling* heeft ook in Twente wel ingang gevonden, en dat weer ten koste van het oeroude Twentse bak of bakslag.

De oude Twentse platpratens zullen bak voor *gevangenis* en mop voor een *grap* maar moeilijk als richting Twents kunnen zien.

Bakslag is in het Twentse stadsplat thans een nageoeg vergeten woord, dat in mijn jeugd echter nog algemeen gebruikt werd.

Een „mopje” was echter niet een *bakske* maar een „bakje” in het Twents. Van bakslag bestaat geen verkleinwoord; het meervoud is: *baksläege*. Voor „mop-pentapper” ken ik geen goed Twents woord; misschien komt het Twentse *grappenmaker* er nog het dichtst bij.

Gebruik:

Wat nen bak!: (vrij vertaald): dat is me ook wat!

Za'k ow ees 'n bakje vertellen: (vrij vertaald): heb je die al gehoord?

Verwijzing naar het Mdnl.:

backe: rug;

in samenstellingen:

arsback, ersbacke (ook: arsbille, ersbille): bibs;

kinbacke: kinnebak, wang;

Opmerking:

In het Middelnederlands komen we de herkomst van „bakslag” op het spoor, zoals dat in het Twents gebruikt werd (of nog wordt) voor *grap* of *kwinkslag*, want:

*backenslach*: die myt backenslegen to liden syn bruit verdient, en: *kinnebacslach*, *kynbackenslach* (ook: *halsslach*): die myt kynbackenslegghen te lijden die cost verdyent.

Moeten we hier denken aan een *grappenmaker* of *rotsenmaker*, die zich alles, zelfs een slag in het gezicht, moest laten welgevallen en die daarop geestig of grappig moest reageren, om zo zijn brood te verdienen?).

**Balie,** wasbalie: wastobbe, waskuip;

Opmerking:

In het oude Enscheder stadsplat is dit woord volkomen onbekend, terwijl het Enscheder *kuumn* of *kuuwn* voor *waskuip* in Almelo niet gebruikt wordt, waar *balie* wel inheems is.

In het Dumbars handschrift, einde 18e eeuw (bewerking dr. Bezoen) wordt een *balie* omschreven als een groot vat, waarin men gewoon is het linnen te wassen: *wasch-balie*. Ander vaatwerk noemt men *vat* of *kuip*. *Balie* in de betekenis van *rechtbank* of van *toonbank* is in het Twents geen spraakgebruik. *Baliekluiwer* is weliswaar bekend, maar in tegenstelling tot zoveel ander Bargoens nooit echt Twents geworden.

'n Balken: zolder, zoldering;

Toelichting:

Oorspronkelijk was 'n balken de zolder boven de deel, later ook boven het woongedeelte.

(Zie ook: bön, hieël).

Gebruik:

Op 'n balken: op zolder. Daor zit nog fraoi-wat hööi op 'n balken: er zit nog behoorlijk wat hooi op de zolder.

An 'n balken: aan de zolder(ing): die mensen hebben vrijwel geen vleeswaren (nägelhōlt, worst, spek) meer aan de zolder hangen.

Ballas: overdaad, overtolligheid.

Ook figuurlijk in:

Hee zêi dat oet ballas: hÿ zei dat uit balorigheid, gek-scherend.

Balsturig: balsturig, koppig; lett.: slecht te besturen.

Verwijzing naar het Mdnl.:

balsturich, balstuyrich: wilmoidich, geck, hoverdich, wanselich; ook: sonder dwanc, enz.

Opmerking:

Op de in het Mdnl. als equivalent voor balsturich gegeven wilmoidich kom ik terug bij wilmoeds, een typisch Twents woord, dat in 't Nederlands niet (meer) voorkomt, in tegenstelling tot balsturig, dat ook in 't Nederlands nog goede munt is.

Banjeren: lanterfanten;

banjerheer: lanterfanter;

Opmerkingen:

In mijn jeugd, toen vakantie en vrije tijd nog geen begrip waren, was „niets doen” of „tömig gaon” in strijd met de goede zeden. Als we eens wat liepen te lanterfanten, werd daar al gauw een eind aan gemaakt onder het verwijt: wat loop y daor te banjeren, y liekt net nen banjerheer. Dat klonk ook wel als bajjeren en bajjerheer, en dat heeft me wel eens doen denken aan de bayers en de bayerboer, welke woorden in de tekstiel gebruikt worden. Gaan we evenwel bij het Mdnl. te rade, dan vinden wij:

baner, wympel; banerdrager: vanendreger; banerheer: eyn starck wyss man; enz.

Bas: dij, bovenbeen, bil;

Gebruik:

Ik sleug my opde bassen van 't lachen: ik sloeg me op de knieën van 't lachen. Wel goed wat op de achterbassen hef heeft een dikke portemonnee in z'n achterzakje.

Verwijzing naar het Mdnl.:

bas, basse: bille, arsbille.

Bast: lichaam; in de blote bast: naakt;

Mdnl.: bast: spier, zenuw; bebas: dye starck is ind an armen ind beynen wait bebast is: iemand met sterk ontwikkelde spieren aan armen en benen, d.w.z.: een gesplterde man.

*Baat*: baat;

*baten*: baten;

Gebruik:

*Alles baat wät: alle beetjes helpen.*

*Baat-nich, schaadht-nich: baat het niet, het schaadht ook niet.*

*bats*: schop;

Opmerking:

*Een bats wordt niet gebruikt voor spitten of graven maar om te scheppen; hij is plat met een rechte voorkant en halfronde opstaande zijranden.*

*beakkeren*: land bebouwen tot akkerland;

*bedreegen*: bedriegen;

*Verl.t.: bedröög; verl.dlw.: bedrôgen.*

*Als onovergankelijk wederkerend werkw. gebruikt: Dat bedrög dy: daarin vergis je je.*

*bedreeger*: bedrieger;

*bedrog*: bedrog;

Gebruik:

*Dat is bedrog: daarop verkijk je je. (Ogenbedrog)*

*bedroofnis*: droevenis, bedroefdheid;

Vergelijk Mdnl.:

*bedroofnesse, bedroofnisse: swairmoedicheit, truricheit.*

*bedrooven (zich)*: zich bedroeven;

*Verl.tijd: bedroofden; verl.dlw: bedroofd, bedroowd;*

Gebruik:

*Ik mot my bedrooven: ik vind het spijtig, ik heb er verdriet van. Dat zal ow nog bedrooven: daar zul je nog spijt van hebben.*

*Dat zol my ók nog bedrooven, of: dat zol mij bedrooven ók nog: dat zou me ook nog spijten, dat zou ik ook nog jammer vinden.*

Vergelijk Mdnl.:

*bedroeven: bedrucken, tergen, heghen, plagen, moeyen, hilligen (zie heilig), creytzen, porren, verstoeren (zie stoers), ontfredigen.*

*bedroofd, bedrööfd*: droevig, bedroevend.

Gebruik:

*'t Is bedroofd ('t is wat te zeggen): is een vaste uitdrukking, vaak als stopwoord gebruikt bij het horen van dingen, die niet door de beugel kunnen: wat verdrietig, wat erg, bedroevend.*

*Hee ister bedroowd an-too: hij is er erg (beroerd) aan toe, wordt voornamelijk bij ziekte gezegd.*

Opmerkingen:

1. Met een kleine intonatie-verandering wordt de betekenis heel anders, *bedreufd* of *bedroofd* kan dan ook betekenen: *bedroefd, verdrietig.*

2. In de uitspraak wordt doorgaans een *w* uitgesproken: verschil: *'t is bedrowd* en *ik bin bedroofd.*



## B

*Beduuzeln* (ook: *bedoezeln*): beduizelen, flauw vallen;

*Beduuzeling*: beduizeling, flauwte;

Gebruik: *hee veul beduuzeld daal*: hij viel flauw, hij raakte buiten bewustzijn. Ook: *hee veul in beduuzeling lett.*: hij viel in de beduizeling.

Opmerking: Tegenwoordig is Ned. en Twents gelijk: flauw vallen.

*Been*: been benen.

Opmerking: enkelv. en meerv. zijn gelijk, maar we slikken nu eenmaal de uitgang -en in. Hoogstens kan het meerv. klinken: *beenn*, maar dan niet te uitdrukkelijk, want dan hebben we al het werkw. *beenden* (*binden*) te pakken. waarbij de uitgang *ndn* de *d* alleen maar even met de *tong* tegen het verhemelte wordt aangeduid. Alleen de geboren platprater kan die *ndn* door de neus tot zijn recht laten komen.

Klassiek voorbeeld:

*Tweebeen zat op dreebeen*

*Doo kwam veerbeen*

*Um tweebeen te bieten*

*Doo nam tweebeen dreebeen*

*Um veerbeen daormet te smieten.*

(Een boer (tweebenen) zat op een melkkrukje (driebenen), toen kwam er een hond (vier-benen) om de boer te bijten, toen nam de boer het melkkrukje om de hond daarmee te smijten.)

Uitdrukkingen: *Eén 'n been* (ook: *nen poot*) oettrekken: iemand te veel laten betalen. Vergelijk Mdnl.: *beyn uyt trecken* (als lijfstraf?) *Eén by de been nemmen*. iemand beetnemen (vnl. met geld). *De been by mekaar leggen* (quasi grappig) naar bed gaan (Wordt ook wel gezegd van gaan trouwen.) *Van de been gaon*, vallen: flauw vallen. *'n Hoes van de been doon*: een huis afbreken. *Ik mot efkes van de been*: ik moet even zitten. *Smiet ow van de been* (populair): ga zitten. Ook: *smiet ow daal*. *Van de been dat röst*: zitten gaan rust. *Van de been liggen*: op de grond liggen, zwaar ziek zijn (Als een huis is afgebrand of afgebroken is, kan men ook zeggen: *daor hef e 't hele hoes van de been liggen*. Een boom, die geveld is kan ook *van de been liggen*. *Zich van de been laoten*: gaan zitten. *Van de been*: zittend, ook: ziek.

Opmerking: Zo lang men nog *in de been* is, is men nog niet ziek. Ziek zijn is: in bed liggen. Wanneer iemand *mot liggen*, is hij ernstig ziek. Er is een uitdrukking: *hee hef 't an de legbeen*: hij ligt ziek te bed. Maar dat is een verbastering van: *hee hef 't an de lengbäen*. (Zie Abecedarium 83).

## TWEEDE SERIE

313)

## B

*Been: been, benen (vervolg)*

Vaste uitdrukkingen:

Wat ons op de been hōāldt: wat ons staande (gezond ook financieel) houdt.

In de been kommen: opstaan (van stoel, bed, enz.)

Voorbeeld: Als vader of moeder eens lekker rustig zitten en de kinderen beginnen vervelend te worden, is het dreigement te verwachten: mo'k efkes in de been kommen? Daar zit dan meteen de onuitgesproken belofte van een pak slaag in.

In (op) de been springen: overeind springen, snel overeind komen. In de been! Komt in de been: Sta op!

Op één been kō'j nich gaon (staon, lopen): op één been kun je niet lopen. (Wordt gezegd, als je 'n tweede borrel e.d. wordt aangeboden of opgedrongen).

Hee smit 't ene been ôver 't aandere: hij gaat met gekruiste benen zitten.

Been onder 'n äers...; mooie benen...

'n Schoer duur de been: een uitbrander.

De been los kriegen: wordt gezegd na een lange wandeling: daor krie'j de been los van: daar blijf je lenig van in de benen.

De been onder 'n aarm nemmen: hard wegllopen.

't Päerd (tegenwoordig ook: de fiets, 'n brommer) tuschen de been nemmen: op het paard, de fiets, de brommer springen.

Steen en been klagen is óók Twents!

Zich op de been hōolen: staande (ook financieel), gezond blijven.

Bij ziekte: Bi'j weer in (op) de been?: ben je weer (op) beter?

Opmerking: In het Twents is been altijd: been. Tegen botten (botjes) zegt men nooit beenen of beentjes, maar butt en butkes.

*begaowinge: flauwte; toeval; beroerte.*

Gebruik: Hee veul in de begaowinge: hij viel flauw, ook: hij kreeg een toeval.

Opmerking: Praktisch in onbruik in het Twents. Ik hoorde het alleen nog door oudere mensen gebruiken.

*behóds: onverhoeds.*

Opmerking: Dumbar geeft: behot voor: geheim,, bedekt (van behoed, behoedzaam).

In de loop van de tijd zou de betekenis dan juist in het tegendeel veranderd zijn: in het spraakgebruik is dan de betekenis van behóds, behoedzaam, omgeslagen in on-behoedzaam, on-verhoeds.

# Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

## TWEEDE SERIE

314)

### B

**Beköökelen** (bekeukelen): *betoveren, bedriegen.*  
**beköökelerij, öägenbeköökelerij:** *boerenbedrog( ogenbetovering, zinsbegoocheling).*

Opmerking: Dumbar zegt: Of het van goochelen komt weet ik niet, maar voor begoochelen zegt men hier bekeukelen.

Zei ook: keukelen, kopkeukelen, keukelkaor.

In mijn jeugd waren deze woorden nog gangbaar bij de ouderen. Vergelijk Mdnl.: becokelen, bekoychlen, betoveren; betoveren die oegen, betoeveren, bekoychlen myt gebundeken van groenen cruyde.

**bekieken** (zich) *bekijken, bezichtigen.*

Opmerking: Veel werkwoorden, die in het Ned. niet wederkerig zijn, worden in het Twents wel als zodanig gebruikt. Onder invloed van het Ned. verdwijnt dat gebruik ook echter wel geleidelijk.

Voorbeeld: Ik heb my de kêerk ees bekekken (ook: ân kekken): ik heb de kerk eens bezichtigd.

**bekieken:** *bekijken.*

Uitdrukking: Ik wil my efkes van binnen bekieken: lett.: ik wil mij even van binnen bekijken (wordt wel eens schertsenderwijze gezegd als men even de ogen dicht wil doen om een uiltje te knappen.)

**bekladden:** *kwaad spreken. Ook bekladden.*

Gebruik: Y könt licht één bekladden; men kan gemakkelij iemand bekladden, kwaad over iemand spreken. Verwijzing naar het Mdnl.: becladdean, beclatteren, enz. in lett. betekenis.

**beklag:** *medelijden, klacht, aanklacht, beklag.*

Gebruik: Mo'j ow nich kommen beklagen: nu moet je niet altijd komen klagen. Zien beklag maken: klagen, zich beklagen, een (aan)klacht indienen.

**beklagen** (zich). *klachten hebben; ook een aanklacht indienen.*

Gebruik: Mo'j ow nich kommen beklagen: nu moet je niet altijd komen klagen.

Verwijzing Mdnl. beclagen, anspreken, sculdigen, tich-tigen, gerechtelik beclagen.

Zie ook: ansprekken, verklagen.

# Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

## TWEEDE SERIE

315)

### B

*Bekliffelijk: besmettelijk.*

*bekliffelijkheid: besmettelijkheid.*

In mijn jeugd was: ne bekliffelijke kränkte, nog een gangbare uitdrukking voor een besmettelijke ziekte.

Ok zen könt bekliffelijk wêen: ook zonden kunnen besmettelijk zijn.

Gebruik: Têgen bekliffelijkheid: om besmetting te voorkomen, desinfecterend.

*Bekrönnen (zich): zich bekommeren, zich bekreunen.*

Gebruik: Nen voggel bekrönt zich nog um ziene jongen: een vogel bekommert zich nog om zijn jongen.

Daor he'k mij nooit uf (över) bekrönd: daar heb ik mij nog nooit zorgen over gemaakt, iets aan gelegen laten liggen.

*Bekummern (zich): zich bekommeren.*

Ook: *zich bekömmern.*

Gebruik: o's dy méér um my bekummern: je moest je wat meer aan mij gelegen laten liggen.

Hoof's dy över my nich te bekummern: je hoeft je over mij geen zorgen te maken, je hoeft je met mij niet te bemoeien.

Vergelijk Mdn. sych becommen (bekummeren) myt hymnischen dyngen: zich bezig houden met hemelse zaken; ook: besetten, merren, tueven, onderwynden, croden; die myt vele wercks becommert is: die veel dingen heeft om zich mee bezig te houden.

*Belang: belang.*

Gebruik: Hee huulden van belang: hij hilde erbar-melijk.

*'n Belegken (ook: tiedbeleg): tijdverdrijf, buurpraatje.*

Opmerking: Ik hoorde dit woord nog gebruiken in het recente stadsplat, voor het maken van een buurpraatje of het verzinnen van een boodschap uit verveling, dus als tijdverdrijf.

*Belken: luidkeels huilen.*

Vergelijk böllen, balgen, balken.

Vergelijking Mdn: balken: belcken als eyn koe. loeien, reren.

Opmerking: Ik ken het woord niet anders dan als uitdrukking voor ordinair en al te luidruchtig huilen, misbaar maken.

nl het Mdn. komt het van balken, belcken, afgeleide, zelfst. nw. balkinge, belckying, belkyng (geloel) en als synoniem: bolderyng (gebolder, gerucht) voor.

# Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

## TWEEDE SERIE

316)

### B

**Benaamd, benaamp:** *namelijk, met name.*

**benamend:** *voornamelijk.*

Opmerking: Ik maak hier uitdrukkelijk verschil tussen benaamd en benamend, een verschil waarvan de doorsnee platprater zich weleens niet eens bewust zal zijn. Mijn indruk is echter dat in de betekenis van voornamelijk het woord wat meer nadruk krijgt en als: benaamd wordt uitgesproken.

**Benauwigheid, benauwdheid.**

Opmerking: De uitgang -igheid, die wij in het Twents nog veelvuldig gebruiken waar hij in het Nederlands al ingekrompen is tot -heid, gaat terug tot het Middelnederlands, waar we lezen: benauwickeit, anx, verdruckynk, crot, droefheit.

Gebruik: Hee zat in de benauwigheid: hij was in het nauw gedreven, ook: hij had het benauwd.

**Benemen (zich):** *zich bedragen.*

Gebruik: (meestal in ongunstige zin) Hee benêemp zich as nen banjerheer: hij gedraagt zich als een fat.

Verwijzing naar het Mdnl.: Myt oncuuscher jonferscap to benemen: d.i. zich onkuis gedragen.

**Benemen: gedrag.**

Gebruik: (meestal in ongunstige zin) Zien hele benemen stun my nich an: Zijn hele gedrag stond mij niet aan. Vergelijk Duits: sich benehmen: zich gedragen, zich aanstellen.

**Benul:** *begrip, bewustzijn, verstand;*

*Ook venul.*

Gebruik: Laot mij proberen hem dat an 't benul te brengen: laat mij proberen hem dat aan zijn verstand te brengen. Doow e weer by benul kwam: toen hij weer bij zijn positieven kwam. Zo wied geet zien benul now eenmaal nich: zo ver reikt zijn begrip nu eenmaal niet.

**Benyen: benieuwen.**

Gebruik: 't Zal my benyen, of ik bin benydt: het zal mij benieuwen, ik ben beniewd.

Opmerking: Niet verwarren met venyen: iemand iets nieuws vertellen, lett.: ver-nieuwen.

## B

**Bepaald:** bepaald, beslist, ongetwijfeld.

Gebruik: 't Is morgen bepaald slecht weer: 't Is morgen ongetwijfeld slecht weer.

Merkwaardig is het gebruik van het woord bepaald als stopwoord of als uitroep, waarmee men instemming of verbazing te kennen wil geven.

**Ber:** bed.

**Berreke:** bedje, vnl. i.d. betekenis van: bloembed, enz.

Opmerking: In veel gevallen wordt in het Twents de in het gelijke Ned. woord voorkomende d als r uitgesproken. Waar dat zo uitdrukkelijk geschiedt als in het woord ber geef ik er ook de voorkeur aan, het woord uitdrukkelijk met r te spellen. Een ander mooi voorbeeld van zo'n r is de meervoudsvorming van blijv. hoed, hoeden: hood, heu-r. De r volgt hier zelfstandig achter de eu-klank. Hetzelfde komen we tegen in: hee deu-r (hij deed); dat deu-r wordt beslist niet als het Ned. deur uitgesproken. In het tegenwoordige stadsplat wordt de -r van deu-r weggelaten, zodat het is: hee deu.

Gebruik: Eén in ber hebben: een zieke thuis hebben.

Hee hef de vrouw in ber, betekent in de regel: zijn vrouw is in de kraam.

Ziek zijn is: van de been wêen, in ber wêen, mutten liggen, liggen. Zo lang men ziek zijnde, nog niet te bed ligt, zal men zeggen: nich goed können.

In ber gaot de meeste leu dood: in bed sterven de meeste mensen.

Ik heb my nog 'n paar berrekes bonen pott: Ik heb nog een paar bedjes bonen gepoot.

In samenstellingen.

Berrestêe (wij zeiden vroeger al wel: bedstêe): bedstede. Een berrestêe is een tussen drie muren van het alkoof of van de slaapkamer gebouwde slaapstede, van voren (de vierde zijde dus) afgeschut met de berreplaank. De muren werden regelmatig uitgewit. Op de berrelaogen oftewel oonderlaogen, een plankenlaag, werd los stro of een stromatras gelegd, waaroverheen een laken kwam. Het berretuug beddegoed) bestond uit een veren of donzen overbed; dit berretoog was een met veren of dons gevulde zak van berretiek (beddetijk, soort weefsel) van rode of blauwe ruitstof; dit werd ook wel de berreburen genoemd.

Vergelijk Mdnl.: bedtiecke.

Uitdrukkingen: Verhuizen kost berrestro. Eigenlijk zou dit betekenen, dat bij verhuizen alleen maar het berrestro vernieuwd hoeft te worden; dat is n.l. van te weinig waarde om het mee te nemen. De uitdrukking werd later echter gebruikt om te kennen te geven, dat verhuizen een dure liefhebberij is.

Van pis-in-ber op driet-in-stro: van de regen in de drup (Een veel gebruikt Twentse uitdrukking, die bij 'n richtig gebruik helemaal niet ordinair behoeft te klanken. Men vergete niet, dat het Twents niet zozeer een salontaal als wel een volkstaal is, met veel realismen, maar desondanks ook veel eufemismen.

Nog een uitdrukking: A'w mekaar in ber mār wêerveendt, zei de vrouw, die met haar man een avondje uit was geweest en hem in de feestdrukte was kwijt geraakt.



## Tweede serie

## B

*Berouwelijk: spijtig, jammer.*

Gebruik: Dat is berouwelijk geëld: dat is „jammer” geld, jammer van het geld.

Vergelijk MdnL.: berouwelijk.

*Beshceed: bescheid, informatie, boodschap.*

Gebruik: Men kan „één bod doon” (iemand doen weten) en „één beshceed doon” of „bescheed zeggen” en bij een bepaalde intonatie kan dat dezelfde betekenis hebben: gewoon iemand van iets in kennis stellen.

Er zijn echter talloze uitdrukkingen, waarin „bescheed” een veel uitgesprokener betekenis heeft, zoals:

Hee weet gin bescheed: hij weet van toeten noch blazen of ook, hij is daarmee niet op de hoogte, d.w.z. hij heeft daar geen verstand van, hij draagt daarvan geen kennis.

Hee weet bescheed: hij weet, waar hij aan toe is, hoe hij zich te gedragen heeft, wat hem te doen staat enz.

Hee weet gin bescheed kan ook betekenen: hij weet niet, waar hij aan toe is, enz.

Hee weet nów bescheed, nów hef e zien bescheed: nu heeft hij zijn bekomst. Ook: nów weet e bescheed genog.

Mekaar bescheed doon (met 't glas): toasten.

Men kan ook „mekaar bescheed doon” met een teken van verstandhouding, een knipoogje enz.

Kort bescheed: kort en goed; basta; daarmee hebben we afgerekend.

De vrouw hef my bescheed mèt daon: ik moet (mag niet) van mijn vrouw.

Verwijzing naar het MdnL.: bescheiden: onderrichten, onderwijzen, antwoorden, berichten, bescheyden.

Opmerking: Wij kennen in het Twents alleen nog het znw: bescheed en geen werkw.

*Besmoor, besvaar: grootmoeder, grootvader.*

Opmerking: Zie ook: annkebes-

*Bestaand: bestand.*

Gebruik: Dat kon by de boeren van langer bestaand wéen as by de bōrgers: dat kon bij de boeren langer stand houden (in stand gehouden worden) dan bij de stadsmensen.

*Best: best.*

Gebruik: Dat is best goed: dat is heel goed.

Da's best in odder: dat is dik in orde.

Ik bin nich al te best: ik voel me ziek.

Ik heb 't niks (nich) best in de hoed. in 't lief: het is helemaal niet goed met me. Ook: ik heb 't niks best van binnen, binnen-in.

Dow beens de beste op één nao: jij bent de beste (maar als Twent haud ik een slag om de arm...).

Binnen bint de besten: wat je hebt, is binnen.



# Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

319

Tweede serie

## B

*Besteden: aanbesteden.*

*bestekamer: w.c., ook pronkkamer.*

**Opmerking:**

Wordt nog wel eens schertsenderwijze gebruikt, maar daarmee is dan ook alles gezegd. Ook woorden als *plee* en *'t huuske* hebben plaats moeten maken voor *w.c.* Ook de functie van de *pronkkamer* is wel aan het verdwijnen. Dat was vroeger een soort heilige der heilige in de boeren- en burgerwoning. Zelfs van de voorkamer in een arbeiderswoning werd vroeger maar sporadisch gebruik gemaakt om er te verblijven. Het was de aangewezen plaats voor stalling van een nieuwe of „zondagse” fiets.

*bestellen: bestelen.*

*bestellen: bestellen, commanderen; ook: brieven bestellen.*

**Gebruik:**

*Wel hef 't hier vuur 't bestellen?: wie heeft het hier voor 't zeggen?*

*Eén bestellen: iemand iets opdragen.*

*Vergelijk MdnL.: bestellen: ordineren.*

*bestrits: schrijlings.*

**Ook: bestriens, gestrits.**

**Gebruik:**

Je kunt een kind op de ene schouder dragen, zittend met beide beentjes aan één kant van je hoofd, maar ook *bestrits* op 'n *niknakken*: *schrijlings* op de nek, beentjes om de nek naar voren.

**Opmerking:**

het *gestrit* is van het onderlichaam de *lies* en van een pantalon dat gedeelte, waar de binnennaden van de pijpen bij elkaar komen. De stam vinden we terug in het werkwoord *strieën*, dat betekent: met grote passen lopen. Vergelijk Ned.: *schrijden*, *schrede*. *Hee strit as nen hanen: hij loopt zo trots als 'n haan*. Twents: *strieën* is dus Ned.: *schrijden*, Twents *be-striens* (ook *bestrits*, *gestrits*) is het Ned.: *schrijlings*, maar voor het verwante Twentse *gestrit* bestaat geen overeenkomstig Ned. woord.

*betichten, betyen: betichten, beschuldigen.*

**Vergelijk MdnL.:**

*beclagen (gerechtelijk), anspreken (zie ook ansprekken), sculdigen, tichtigen.*

*bevroagen: naar iets vragen, uitvragen, uithoren.*

*bezeen: bezien, bekijken.*

**Ook: bekieken.**

**Gebruik:**

*Zo'w dat efkes bezeen (ook: bekieken, oetzeuken): is een uitnodiging, om ter beslechting van een geschil op de vuist te gaan.*

*Onbezeens: ongezien; op bezeens: eerst mogen zien alvorens te kopen.*

## B

*Bezwäörlijk* (ook: *bezwaorlijk*): *bezwaarlijk, moeilijk.*

Gebruik:

*Vóört betalen was em luk bezwäörlijk: contante betaling kwam hem niet goed gelegen.*

*Dat etten is luk bezwäörlijk: dat eten ligt nogal zwaar op de maag.*

*bidden: bidden, verzoeken, vragen, bedelen om iets.*

Opmerking:

Het eigenlijke „bedelen” (schooiën) langs de deur of op straat is echter niet: *bidden* maar *beddeln*. Toch is een *bedelaar* niet een beddelman maar een *birreman* (eigenlijk: *biddeman*), een *bedelvrouwtje* is: *ne birrevrouw, 'n biddewief(ken)*.

Uitdrukkingen:

*Ik birre dy....., of: ik bid dy....., now birr ik dy....* betekent zoveel als: *mag ik je verzoeken...*

Als uitroep van waarschuwing om iets te doen of te laten hoeft er dan in de regel niets aan toegevoegd te worden.

*bik-äers: doorgezeten of doorgelopen bibs.*

Vergelijk Mdnl.:

*bickers den men kryht van riden of gaen.*

Opmerking:

*bik-äerschen* of *bik-äersken* is een spelletje, waarbij men met twee man iemand vasthoudt, de een bij de armen, de ander bij de benen, en hem telkens met de bibs op de grond laat neerkomen; in het Ned. noemt men dat, geloof ik, *jonassen*. Een ander leuk spelletje *bik-äersken* is: iemand gaat in gebukte houding tegen de wand staan, de anderen slaan hem met de vlakke hand zo hard mogelijk voor de bibs en de geslagene moet dan raden, wie hem geslagen heeft; raadt hij het, dan is die man het slachtoffer.

*binnenvetter: binnenvetter.*

Opmerking:

Een *binnenvetter* is een stuk slachtvee, dat *vetter* is (van binnen) dan men oppervlakkig aan het uiterlijk zou oordelen.

Figuurlijk:

een *binnenvetter* is iemand, die veel weet maar weinig zegt, of iemand, die gezonder, verstandiger, welgestelder of iets dergelijks is, dan men aan het uiterlijk kan beoordelen; ook: een *smulgraag*, die altijd even mager blijft.

*biesterbaan: lett.: de weg, die men bijster is, dwaalweg.*

Vaste uitdrukking:

*'t Weer is op de biesterbaan: het weer is van streek.*

*Van iemand, die op de biesterbaan is, kan men zeggen dat hij aan de rol is.*

*biester: bijster;*

Gebruik:

*Hee hef nich biester vól te zeggen by de vrouw: hij heeft niet veel in te brengen bij zijn vrouw.*

*'n biestern: lett.: het bijster.*

Gebruik:

*'t Weer is op 'n biestern: het weer is van streek.*

*Hee is glad op 'n biestern: hij is helemaal van streek, verward, wild en woest.*

## Tweede serie

## B

**Bieten:** bijten, happen; **toobieten:** toebijten, happen.

**Gebruik:**

*Zo's nich voort óveral op bieten: je moet niet altijd direct happen. (Serieus ingaan op 'n gekscherende opmerking).*

*Hef de hoond toobetten?: Heeft de hond je gebeten?  
Of y duur de kat wodt betten of duur de hond...: of je nu door de hond...*

*Hef de koopman toobetten?: Is de koop doorgegaan?*

**birrenmōdig:** meelijwekkend.

**Gebruik:**

*Kik's my birremōdig an...: wat kijk je me meewarig (meelijwekkend) aan...*

*Vergelijk met het Mdnl.:*

*bittermoedich*

**nen biethond:** een bijtse hond, waakhond.

**Opmerking:**

*In tegenstelling tot nen trekhoond (voor het trekken), nen troetelhoond of plezeerhoond (voor zijn plezier) is nen biethoond er voor het bijten. Normaal zal men echter zeggen: den waakhond is nen echten biethoond.*

**blaos, blāöske:** lett.: blaas, blaasje.

**Gebruik:**

*Ne blaos kan een gewone blaas zijn (bijv. väerken-blaos), of een zeepblaos, bijv. bij het blazen (zeepbel), en een blāöske een blaasfluitje, waarmee de kinderen spelen, maar het is ook populair om er een meisje mee aan te duiden, dat zich groot voor wil doen: hef dat blāöske al wat te vryen? - 'n Präötkes at dee blaos har...: een praats dat die „meid” had...*

**blaozen:** pochen, opscheppen.

**Gebruik:**

*Pochen en blaozen: pochen en opscheppen.*

**Opmerking:**

*Het Ned. blazen is in 't Twents: poesen. Maar: glas blazen is niet glas poesen maar glas blaozen.*

*Poesen is iets aan- of uitblazen.*

*Het wordt meer en meer verdrongen door blaozen.*

*Vergelijk Mdnl.:*

*blasen: puysten*

**blas:** bleek, flets.

**Gebruik:**

*Wat bin y ja blas um 'n nebben: wat zie jū bleek.*

*Dat petret is helemaol blas wodden: die foto is afgebleekt.*

**Vergelijk:**

*bles, bleskop: donker paard met witte plek voor het hoofd.*

*Mdnl.: bles vur en sternn.*

## Tweede serie

## B

**Blekken:** blaffen.

Opmerking:

Het is misschien een suggestie, die van de woordklank uitgaat, dat ik *blekken* altijd voornamelijk heb horen gebruiken voor schel en hoog, geagiteerd blaffen van honden, zoiets van *keffen*, aanslaan bij onraad.

Vergelijk Mdnl.:

*bloken, bloicken, baffen, b e l e n* als eyn hont, als honde, *bloecken*.

**blekken (de) - de mazelen.**

Opmerking:

Dit nauwelijks nog bekende woord werd ten onrechte wel in een stapelmeervoud: *blekkens* gebezigd, maar niet door de goede platpratere.

Ziekteverschijnselen: rode *plekken* op het lichaam.

Vergelijk Mdnl.:

*pleecken: maseren; ook: masele, massele, dye men ber-net (brandplekken).*

**bleren:** luidruchtig huilen.

Gebruik:

*Verwèende keender bleert aalt um 'n hadsten: verwende kinderen huilen altijd het hardst.*

Vergelijk Mdnl.:

*bleren, reren: dye roip van vele dyeren.*

Zie ook: *rereren*.

**bleu:** verlegen.

Vergelijk Ned.: *blode*.

Vergelijk Mdnl.:

*blodicheit: anxt, noit; blode: vèrtzaghet (versaagd).*

**blöederig:** bloederig, bebloed.

Zie ook: *blood*.

Gebruik:

*Met nen blöederigen kop: met een bebloed hoofd.*

**blood:** bloed.

Gebruik:

*Wat beens toch nen blood: wat ben je toch een staker.*

*Och den blood toch ..., zonnen blood ...*

Vergelijk met: *bleu*.

**blood:** geslacht, familie, bloedverwantschap.

Gebruik:

*Gèeld mot in 't blood blieven: geld moet familiegoed blijven (en dat doet het ook wanneer blood met blood trouwt). - Vandaar in Twente zoveel familie- en in-teelt-huwelijken.*

*Van 't deerde blood: familie in de derde graad.*

Hieruit volgt:

*bleudeltjke familie: familie naar den bloede.*

**blut:** platzak.

Verwijzen naar het Mdnl.:

*blotten: onthairen; blot is dan onthaard, kaal.*

## B

**Bod:** boodschap, mededeling.

**Gebruik:**

*Eén bod doen:* iemand doen weten, boodschappen, berichten.

**Opmerking:**

Hierbij wordt gedacht aan het overbrengen van een boodschap door een tussenpersoon. Bijv. ik zal 'n melkboer wal afkes bod met doen ...: ik zal de melkboer de boodschap wel even over laten brengen.

Dus: voor of door iemand anders kan men bod doen, maar zelf komt men bescheid zeggen, bescheid brengen.

Vergelijk Mdnl.:

bode; looper, kundiger.

**boeba:** bullebak.

**böeh-keerl:** boeman, bangmaker.

**Gebruik:**

*De vroogerdag was Sunterklaos mär-zo zonnen aard van böeh-keerl: vroeger was Sinterklaas maar-zo een soort boeman.*

**boek:** buik.

**Opmerking:**

In het oudere Twents wordt meer lief gezegd dan boek voor buik. De oudere platprater zal bijv. boekpien voor buikpijn minder „echt” Twents vinden dan liefzeert (lett. lijfzeerte).

**Uitdrukking:**

*Hee hoosen, schreeuwen, lachen, huulen, poesen, enz. onder oet 'n boek: hij hoestte, schreeuwde, lachte, blies uit alle macht (lett.: onjer uit de buik).*

**bók:** bok.

**Gebruik:**

*Ziegebok: geitebok.*

*Nen bók van nen keerl: een bokkige vent.*

*Y wilt nog van de bók drömen; je zult nog van de bok dromen.*

*Nën öolen bók lust ók nog wal 'n grön bläedken: een oude bok lust ook nog wel een groen blaadje ... (wordt gezegd als een oudere man lonkt naar jonge vrouwen of meisjes.*

*As nen bók op de haverkist ... (hij vliegt ergens op af) als een bok op de haverkist.*

*Op 'n bok: op de bok (van wagen of rijtuig).*

*Oonder 'n bok bewaren: in de bergruimte onder de bok van een koets of wagen bewaren ... (Vrij vertaald: een appeltje voor de dorst ...).*

*Nen bók scheeten: een bok schieten, ook: een blauwtje lopen*

**bókken:** als een bok doen.

**Gebruik:**

*Als een beginnend autorijder niet goed schakelt of debrailleert, dan kan de wagen met horten en stoten vooruit schieten, als een bok: dat noemt men: bókken.*

**bókkig:** bokkig, nukkig.

**Gebruik:**

*Wi'j nich aalt zo bókkig tégendon? Wil je niet altijd zo bokkig tegen de draad in doen?*

## Opmerking:

*Bókspringen: bokspringen.*

Wij kenden als jongen verschillende „bok” spelletjes, zoals *bókspringen*: om beurten in gebukte houding gaan staan en onder het lopen over elkaar heenspringen; wie gesprongen heeft is weer vooraan en moet weer bok zijn; een goede manier om de weg naar school spelenderwijze te gaan;  
*bók-stao-vast*: de „bok” gaat in gebukte houding tegen de muur staan of op 'n vensterbank leunen, terwijl twee of drie anderen op zijn rug springen; soms gaat er nog een tweede „bok” achter staan, ook gebukt, en wel met zijn hoofd tussen de benen van de voorste bok; - dan kenden we ook nog een spelletje: „*bók-bók-bók woovöl häörkes?*” waarbij - als ik me goed herinner - de bok moest raden, hoeveel vingers de jongen omhoog stak, die op zijn rug gesprongen was; zo lang hij mis ried, bleef hij de „bok”.

*zich bókken: (zich bukken);*

## Gebruik:

*Mag's my nog lieën? - Mag's my wal smókken!*

*Kaan's d'r nich by? - Za'k my wal bókken!*

## Opmerking:

Dat (*zich*) *bókken* in het Twents meer wederkerig wordt gebruikt dan in het Nederlands, ontdekten we al vroeg op school, waar de meester nog de bevoegdheid had ons te bevelen: *buk!* om een een pak voor de broek in ontvangst te nemen. In het Twents zou een bevel „*bók*” ondenkbaar zijn; dat zou moeten luiden: „*bók dy!*” - Maar in de Twentse gezinsopvoeding werd weinig slaag uitgedeeld, en als het eens zover was, dan was het bevel „*bók dy*” overbodig.

De verl. tijd van *bókken* is: *bókde*, verl. dlw. *bókt*. Maar de *d* in de verl.tijd wordt vaak verwaarloosd, zodat het: *ik bókde my* geleidelijk veranderde in: *ik bókken my*.

Bovendien is het nieuwere plat nagenoeg vervreemd van de *ó* voor de Ned. *u*, zodat ook *zich bókken* veranderde en veranderde in *zich bukken*. (In het nieuwere plat spreken we ook niet meer van *Röslaand* maar van *Ruslaand*: zo werd de *Rotbek*: de *Rutbek*, enz.).

*nen bóllen, 'n bölleke: een stuk, een stukje.*

## Gebruik:

*Nen bóllen wòs: een groot stuk worst; 'n bölleke touw:*

*'n stukje touw.*

## Opmerking:

Bij *nen bóllen* denken we aan iets, dat langgerekt en min of meer rond is. Je zegt niet: *'n bölleke pepier*, maar wel: *'n bölleke potlood*.

Vergelijk Mdnl.: *boll*: *bout van een dier*.

*bóllen, bulleke: stier, stiertje;**bólten: bout.*

## Opmerking:

*Bólten* wordt wel gezegd van *nen striekbólten* (strijk-bout) of van een andere ijzeren bout, maar niet van de bout van een dier. Dat kan *'n scheenken* zijn.

## Tweede serie

## B

**Boekzeek:** beurs.

Opmerking: Wordt gezegd van appels en peren, die van buiten mooi kunnen zijn terwijl ze van binnenuit beginnen te rotten.

Terwijl in het oudere Twents voor ziek en ziekte doorgaans *kraank* en *kränkte* werden gebezigd, komen we in bepaalde gevallen *zeek* en *zeekte* tegen, zoals hier in: *boekzeek* en bv. in de *haalszeekte*: *dyphteritis*. *Boek kränkte* en *haalskränkte* zouden onzin zijn. Misschien heeft *zeekte* dan meer betrekking op een ontsteking.

**Boedel.** *boedel, inboedel.*

Opmerking: Het van het Ned. woord *boedel* afgeleide *boel* kennen we niet in het Twents: *Een hele boel* is *nen (helen) hoop*.

Vergelijk met het Mdnl.: *bode, boede, hutte, schop*.

**Bonen:** *bonen.*

Soort bonen: *grote bonen: tuinbonen; jöddenbonen: groot soort bonen, als snijbonen, die evenwel niet gesneden maar gedopt worden; sniebonen, snijbonen; slaodbonen: slabonen, sperciebonen; broene bonen: bruine bonen.*

**Bonensoep:** *bonensoep.*

Soorten *bonensoepen*: *broene bonensoep: bruine bonensoep; sniebonensoep: snijbonensoep; humpkessoep of böllekessoep: soep van de hompjes van snijbonen, die men bij het snelle bonensnijden niet meer vast kan houden.*

**Bonenstok, bonenstökke:** *bonenstok, bonenstokken.*

Opmerking: Ik hoorde vroeger doorgaans *bonenstik, bonenstikke* gebruiken voor *bonenstok(ken)*. Of er een wezenlijk verschil bestond tussen *stikke (van stekken)* en *stökke (stokken)* kan ik niet meer zekerheid zeggen. Voor lager groeiende bonen maar vooral voor erwten werd *rijs hout* gebruikt: *bonenrieschen* (spr. uit *riesgen*) of *-riesken*.

**Bloond:** *blond; ook: vaal, griuw, blauw.*

Opmerking: Een aardappel kan *bloond* zijn (*nen bloonden äerpel*) en bevat dan lichtblauwe of loodkleurige plekken (*bloonde stêes*) die er door het koken niet uit gaan. 'n *bloond oog houwen*: een *blauw oog slaan*. Wanneer men zich stoot, kan men *nen bloonden hook an 'n arm (an 't been) hebben*: een *blauwe plek aan arm of been*.

Men spreekt ook wel van *bloond haar*: *blond haar*, maar bij heel licht haar is het al gauw *wit haar* en wat kleuriger lichtblond is al gauw: *gel haar: geel haar*. Verw. naar Mdnl.: *blont, blond: vaal, loodkleurig; ook nijdsch*.



326)

## Tweede serie

## B

**Boks, bukske: broek broekje.****Uitdrukkingen:**

Eén de bokse bezeen: lett.: iemand de broek bekijken. d.w.z.: een pak voor de broek geven. Eén de bokse ópbeenden: lett.: iemand de broek opbinden, d.w.z. iemand een uitbrander geven. Eén de bokse waarm maken, opwäärmten: lett.: iemand de broek warm maken, opwarmen: d.w.z. iemand een pak voor de broek geven.

In de bokse scheeten, of: de bos ánscheeten: lett.: in de broek schieten, de broek aanschieten d.w.z.: zich vlug kleden. 't Boksenvolk: het manluivolk, de mannen. De boks an hebben: lett.: de broek aan hebben, d.w.z. de baas in huis zijn. De boks óver 'n stoal hangen, lett.: de broek over de stoel hangen, d.w.z.: naar bed gaan. Boksenkeerlke: broekemannetje; ook: klötterbukske: broekkleutertje. Boksentuk: broekzak. Ik heb 't in 'n boksentuk: vrij vertaald: daar draai ik mijn hand niet voor om. De plezeerbokse: lett.: de plezierbroek, d.w.z.; uitgaansbroek (pak). De plezeerboks antrekken: uitgaan, op stap gaan, feestvieren. Onderbokse: onderbroek. In de blote onderbokse: ongekleeed. In tegenstelling tot onderbokse spreekt men ook van bôvenbokse. In de bokse stêrven: lett.: in de broek (dus gekleeed) sterven. Oet de boks gaon: naar de w.c. gaan. Ne spanbokse: nauw sportbroekje.

**Bot: bot, been:**

Meervoud: *butt(e): botten*;

Verkleinw.: *butke, butkes: botje, botjes*.

**Uitdrukkingen:**

Vel óver bot: vel over been, broodmager. Eén de butt in 'n zak doen, in 'n zak houwen: lett.: iemand de botten in de zak doen, slaan, d.w.z.: iemand aftuigen. Dat geet em duur (óver, van) nen hadden bot, lett.: dat gaat hem door (over van) een harde bot, d.w.z. dat kost hem heel wat moeite, zelfoverwinning. 't Zal ow de butt ofschrapen: lett.: 'k Zal je de botten afschrapen, d.i. een gruwelijke bedreiging met mishandeling. Butbrekkend wêerk: lett.: botbrekend werk, d.i. zwaar werk. 't Wêerk oomp em nich an de butt: lett.: 't werk komt hem niet aan de botten, kan betekenen: hij heeft geen lichaamsinspannend beroep, maar ook: hij is liever lui dan moe. At dên koopt te stêrven, dan hef em 't wêerken dat nich an daon: daor hef e de butt recht nooit óp zat: Als die komt te sterven, dan is dat niet 't gevolg van hard werken, daar heeft hij zijn botten nooit aan gewaagd. 'k Zal met owwen leppelbot de proemen van 'n boom houwen: ik zal met je lepelbot de pruimen van de boom slaan. Hee is zo mager, de butt rammelt em in de boks: Hij is zo mager, de botten rammelen in zijn broek. 'n Sloekebot: lett.: de slikbot, d.i. de adamsappel. 't Aersbutke, 't gatbutke: het stuitbeentje.

## TWEEDE SERIE

## B

**Bôvenduur:** voordeur.

Opmerking: De *bôvendeur* is de deur aan de voorkant van het huis, d.w.z. de voorkant in tegenstelling tot de nienduur, de deur aan de *nien-êend* (benedeneind) van het (boeren)huis

Van de weg (straat) af gezien ligt het ouderwetse Twentse boerenhuis met de achterkant naar de weg en met de voorkant naar achteren. De voorkant of *bôvenkant* is het woongedeelte, de benedenkant is het bedrijfsgedeelte.

**Braand:** brand, vuur.

Gebruik: *Hee har 'n braand in 't hoes: zijn huis stond in brand. (Lett.: hij had de brand in huis.) Hee stök 'n braand in de piep: hij stak zijn pijp aan. Braand in 'n schossteen: schoorsteenbrand. Hej'n braand d'r in (lett.: heb je de brand erin?) - kan van alles betekenen, zoals: brandt je pijp, sigaar, sigaret? - heb je de kachel aangestoken? - ben je aan het vuurtje stoken? -*

**Braand:** brandstof.

Gebruik: *Daor hebt ze gin braand meer in hoes: die mensen hebben geen brandstof meer in huis.*  
Verwijzing naar het Mdnl.: *brant: dair men den brand mede staickt (brandstof).*

**Brannen:** branden.

Gebruik: *Dee hebt niks meer te brannen in hoes: die mensen hebben geen brandstof meer in huis.*

**Broeken, gebroeken:** gebruiken.

Gebruik: *Ze konnen 't bes broeken: ze hadden het wel nodig (ze konden het best gebruiken).*

*Ze konnen 't mes gebroeken, ze wussen 't mes te gebroeken: ze wisten met het mes om te gaan.*

*Ze weet ow te gebroeken: ze weten gebruik (misbruik) van je te maken.*

Opmerking: Niet in alle gevallen kan men (in 't stadsplat althans) *broeken* toepassen.

**Brao, gebraad:** gebrad.

Gebruik: *hoonderbrao: gebraden kip.*

**Broad, brood:** broed, broedsel.

## TWEEDE SERIE

## B

**Bóts: bits, honds.**

Opmerking: *bóts* (*bóds*) zal wel een samentrekking zijn van *behóds* (zie aldaar) (*behóds* - *b'hóds* - *bóds*), maar toch lijkt me er nog een verschil te bestaan. Trouwens in het Enscheder stadsplat heb ik nooit anders geleerd dan *bóds*) en wel zowel in de betekenis van *onverhoeds* (zie: *behóds*) als van *bits, honds*.

Voorbeelden: *Hee veul my bóds op 't lief: hij overrompelde me*, kan zowel letterlijk als figuurlijk betekenen *onverhoeds op het lijf vallen, overvallen*. *Wat doo'j toch bóds (bóts) tēgen my: wat doe je toch bits, honds*.

**Bröds, bord.**

Uitdrukking: *Hee hef 'n bröd vuur 'n kop: lett.: hij heeft een bord (plank) voor 't hoofd d.w.z. hij heeft een olifantshuis*.

Vergelijk Mdnl.: *bret, brederen: bort*.

**Broes: schuim. Broeëzen: schuimen.**

Gebruik: *Hee har 't broes op 'n moond staon: het schuim stond op zijn mond. De melk broeëst ôver: de melk kookt over*. Men kan ook zeggen: *Hee is zo dik, 'n boek broeëst hem ôver 'n boksenboord: hij is zo dik dat zijn buik over zijn broek uitpuilt*.

Vergelijk Mdnl.: *broeschen: grymmen als dyere*.

Vergelijk Ned.: *briesen* (van paard, leeuw, enz.)

**Broodkromen: broodkhuimels.**

Gebruik: *stekt ow de broodkromen? lett.: steken je de broodkruimels? d.w.z. doe je dat uit balorigheid? Ben je broodronken?*

**Brook: broek(landen)**

Gebruik: Komt in veel Twentse veldnamen voor: *Berenbrook, Smalenbrook, Bornebrook, De Brookhöörn* enz. Vergelijk Mdnl.: *broec, broic, venne, ollant, goir*.

**Bulhoond: bulldog, boxer.**

Gebruik: *Biet nen bulhoond 'n kop ees of...: bijt een bulhond de kop eens af... d.w.z. tegen een agressief mens valt weinig te beginnen*.

**Bul, bôl: ruwe vent.**

Vergelijk Ned.: *beul*, maar het Twentse *bul* of *bôl* heeft een ruimere betekenis.

## TWEEDE SERIE

## B

**Bedrongen:** bedrukt, benauwd

Vergelijk mdlnl.: bedrongen, bedrungen: engh. nauwe.

**bouwen, naobouwen:** iemand nabootsen in het spreken

Ook: naonèwweln.

**brommen:** brommen, berispen

**brommes:** een berisping

Voorbeeld:

Doo dat now nich a'j gin brommes wilt hebben: doe dat nu niet als je geen berisping wilt oplopen.

Vergelijk mdlnl.: brammen, grommen.

**brulft, brulfte:** bruiloft

In samenstellingen:

**brulftengêeld:** bijdrage van de bruiloftsgangers voor het bruiloftsfeest, dus voor het bruidspaar: de opbrengst;

**brulftenhoes:** huis, waar de bruiloft wordt gehouden;

**brulftenkleed:** japon om mee ter bruiloft te gaan;

**brulftenleed:** bruiloftslied;

**brulftenmaol:** bruiloftsmaal, ook: brulft-etten;

**brulftenmôrgen:** huwelijksmorgen;

**brulftenmôgers:** bruilofts-nodigers;

**brulftenpak:** uitgaanspak, dat men speciaal draagt op bruiloften en andere hoogtijdagen;

Vaste uitdrukking:

Van brulft koomp brulft: van bruiloft komt bruiloft.

Wat mèt hebben van de brulft: uitgenodigd zijn.

**bukken:** bokking

Figuurlijk is nen bukken: een opschepper, een fatje.

Vergelijk mdlnl.: buckinc, buckynck.

**bulken, opbulken:** lawaaierig oprispen;

Vergelijk mdlnl.: utebullen (uitpuilen): uytvloeien,

uytbullen, uytbersten als water; en: opbullinge:

eyn opbullyng van water es dat tusschen steynen off reten loopt.

**butt, butte:** botten

Zie: bót.

Vroeger riep de lompenman langs de weg: nog plódden of butt....

**buten, beuten:** aanmaken (van kachel, vuur, enz.), aansteken;

Voorbeeld:

Ik heb met koolstrung 't hærd annébót: ik heb met koolstronken de haard aangemaakt.

Vergelijk mdlnl.: boeten (spr. uit: beuten): vuur staiken.

**buten, ummebuten:** ruilen, omruilen

Ook: tusschen, toeschen (waarbij de ch wordt uitgesproken)

Voorbeeld:

Ik heb tien knikkers ummebuut vuur nen schötter: ik heb tien knikkers geruild voor een grote glazen knikker (schieter).

Vergelijk mdlnl.: buten: wesselen, panghlen, cysen, tuyschen.

**buter:** in het mdlnl: buyter, wisselaar.

## TWEEDE SERIE

## B

**Buul:** buidel, zak, collectezak

Verschillend gebruikt in Twente. In Enschede is *nen buul* een linnen of katoenen zak; ook: *gêeldbuul*: *geld-zak*; in Almelo is *nen buul* ook een papieren zak, die in Enschede uitsluitend *toeten* wordt genoemd.

Collectezak is ook: *buul*, *klengelbuul*.

Uitdrukking: *hee lōp met 'n buul*: hij is kerkcollectant.

Verkleinwoord: *buulke*, *buulken*.

In het meerv. komen we wel eens de stapelvorm: *buulens* tegen, vooral bij: *builen op het hoofd*, enz.

Wanneer iemand *wallen* onder de ogen heeft zegt men: *wat hes dōw ja buulens oonder de ōgen!*

**bynaam:** bijnaam, scheldnaam

**by:** bij

Men kan van alles *by-wërken*, in de betekenis van *afwerken*, *repareren*:

't haor *by-sniin*: het haar bijknippen;

de heg *by-snōeien*: de heg snoeien; enz.

**byschikken:** plaats maken, ook: *mee aan tafel gaan*;

Zie ook: *ānschikken*, *inschikken*; *ōpschikken*.

Voorbeelden:

*Schik ān*: kom erbij zitten!

*Schik ees 'n betken by*: ga eens wat verzitten om plaats te maken.

*Ammaol luk inschikken*: allemaal dichters op elkaar gaan zitten!

*Opschikken* kan men zeggen als er bijv. maar één zit, die wat moet gaan ver-zitten om plaats te maken.

**byzetten:** bijzetten

Gebruik:

*Hee hef nich vōl meer by te zetten*: (van een zieke): hij zal het wel niet lang meer maken.

*Met zō'n-één he'j wat by te zetten*: met zo iemand kun je wat bereiken, kun je (samen) iets presteren (vooral wanneer het op vechten aankomt!)

**by-hèn:** rond, rondom

Voorbeeld:

*Wij zatten by-hèn de taofel*: wij zaten rondom de tafel.

Opmerking:

In de uitdrukking: 't ister *by-hèn* is het *by-hèn* in het Nederlands onvertaalbaar. Bedoeld wordt: dat gaat alle perken, alle normen te buiten!

## TWEEDE SERIE

## B

*Daal: neer, omlaag, naar beneden*

*Gebruik:*

*daal zetten, leggen: neerzetten, neerleggen;*

*dē rogge daal doon: de rogge maaien;*

*smiet ow daal! (populair): ga zitten!*

*'n daal, de daalte: de laagte*

*Gebruik:*

*'t water lōp ammaol nao de daalte: 't water loopt  
allemaal naar de laagte;*

*nao daalten: naar beneden, omlaag*

*Gebruik:*

*Smiet dat mār nao daalten: gooi dat maar omlaag.*

*daalder: daalder*

*Opmerking:*

*Vroeger rekenden we nog met daalders, hoewel er  
geen geldstuk van die waarde bestond. Een daalder  
is f 1.50, een Pruschen (Prusgen of Prusken) daal-  
der had de waarde van 3 Mark is f 1,80.*

*daamp: damp, rook, mist, nevel, wasem*

*Opmerking:*

*Hoewel het Twents onderscheid kent tussen damp,  
rook, mist, nevel, wasem, enz. kunnen we veel samen-  
vatten onder het woord daamp.*

*Voorbeeld:*

*D'r haank zonnen daamp ôver 't vield: mist of nevel.*

*daampen: dampen, roken*

*Gebruik:*

*At mienen schossteen daamt: als mijn schoorsteen  
rookt (wordt gezegd in de betekenis van: zodra ik  
getrouwd ben en dus een eigen huishouding heb).  
Daampen is ook roken van sigaar, sigaret, pijp.*

*Voorbeeld:*

*Laot my éénen daamp doon: laat me één trekje doen!*

*Hee har 'n daamp d'r in: hij rookte flink, of ook wel:  
hij heeft de kachel aan het branden.*

*Opmerking:*

*De Nederlandse uitdrukking: de damp (dampen) erin  
hebben in de betekenis van: de pé in hebben komt in  
het Twents niet voor, is althans niet populair in het  
oude Twents.*

*daank: dank*

*Opmerkingen:*

*Het Nederlands: dank zij.... is in het Twents niet te  
vertalen. We omschrijven het met bijv.: dat he'w te  
daanken an....*

*Het Ned.: dank u wel kan in het Twents gewoon ge-  
zegd worden als: daank! Of, sterk overtrokken, en  
dan vaak geestig bedoeld: daank doezendmaol, of:  
doezendmaol daank, of: doezend daank!*

## TWEDE SERIE

## D

332)

**Daankverdeener: mooiprater**

Opmerking:

Een *daankverdeener* (*dankverdiener*) is iemand, die vist naar een complimentje, naar een bedankje. Wordt ook gezegd van iemand, die uit eigenbaat om dank te verdienen) iedereen naar de mond praat. Men zou ook kunnen zeggen: een „Streber”, een „bons” een „gatlikker”.

**daghuur: dagloon**

Opmerking:

Iemand, die op *daghuur* werkt, is een „free lance” arbeider.

In het *mdlndl.* was een *daghuurre* een „werckman of eyn dachyhuurre of die kremerye coipt”, ook: *dachuerre* of *huurlinc*, *huurlyng* en zijn loon was de *dachcost* of *dachloyn*.

**dan: dan**

Opmerking:

Waar wij in het Ned. na de vergr. trap *dan* gebruiken, zeggen wij in het Twents *as*.

In het Twents *dan* na de vergr. trap is even fout als in het Ned. *als* na de vergr. trap.

*Hee is rieker dan ik* is dus even fout als het Ned.: *hij is rijker als ik*. Foutief is ook het vaak gebruikte: *hee is rieker as my!*

**Dånverdan: tegen die tijd, als het zover is, enz.**

Toepassing:

*Dånverdan zö'w walees wieder kieken: Als het zover is zien we wel wéér!*

Opmerking: *dånverdan* kan als tussenwerpsel allerlei nuances hebben: *At de vaar oet de tied koomp?*

*Och.... dånvedan.... Met andere woorden: als vader sterft? maar.... zover is het nog lang niet!*

**dan: denneboom**

Meerv.: *dannen*; verkl.w.: *dånneke*.

Vergel. *MDlndl.*: *dan*, *danne*, *denmenboom*.

**dannenboom: denneboom****dannenbos: dennebos****danappel: denappel****dannensleet: dennenpaal**

Opmerkingen:

Van een mager meisje kan gezegd worden, dat ze zo *spichtig is as ne dan*.

Hoewel wij vroeger nog spraken van *ne dan* (in het tegenwoordige stadsplat is het wel algemeen *den*), spraken we toch ook al van *denappel*.

Men verwarre niet *nen danappel* of *denappel* met een „*håsmånneke*”, een brok hardgeworden hars die we van de takken plukten omdat ze zo goed wilden branden.

**däerm: darm, darmen**

Meervoud is gelijk aan enkelvoud.

Opmerkingen:

Met *däerm* zijn allerlei gezegden en uitdrukkingen mogelijk die er niet om liegen. Iemand, die zich erg boos had gemaakt, drukte zich eens zo uit: *A'k dáór nog an dēenk dan kocht my de däerm in 't lief!*



## D

333)

**Dagtied gèven: groeten**

Toepassing:

*Eén dagtied gèven: iemand groeten**Ik hoorde in het Twentse spraakgebruik de uitdrukking: Ze wol em de dagtied nich gunnen: ze keurde hem geen groet waardig.***dämpig: aamborstig**Vergelijk MdIndl.: *dempich, aamborstich.*Ook: *dämpig op de böste.***dämpig: mistig, nevelig**

Opmerking:

*Zowel van het weer, bij nevel en mist, kan gezegd worden dat het dämpig is, als van een vertrek, bijv. van een kamer, waarin veel „gedampt” (gerookt) wordt of van een fabriekshal, waarin veel stoom hangt, enz.***dämpig: kortademig***Van een paard kan gezegd worden..., dat het dämpig (Ned. dampig), d.i. kortademig is.***dankbaor: dankbaar**

Opmerking:

*Er wordt ook wel gezegd, om iemand te bedanken: „dankbaor!” in de betekenis van dankjewel!***daorumtrént: daar, dan, toen, ongeveer, daaromtrent**

Ook:

*umtrént den doon, of um den doon, in de betekenis van: daar ongeveer, dan ongeveer, toen ongeveer, dus zowel tijd- als plaatsbepalend.*

Toepassingen:

*Daorumtrént hef e zich nooit uterd: daarover heeft hij zich nooit gewit.**Daorumtrént mot 't hebben west dat ze zich houwen***hebt:** *op die plaats zal het ongeveer zijn geweest dat ze aan het vechten zijn geweest.**Vuur viefentwintig jaor of daorumtrént: omtrent 25 jaar geleden.***daorvandan: daarvandaan, ook: vandaar**

Toepassing:

*Zowel in de betekenis van: vanaf die plaats, als in de betekenis van het bijwoord: vandaar, om die reden. Daorvandan dat e d'r nich över pröt: vandaar dat hij er niet over spreekt.***darren: nutteloos ronddrentelen**Ook: *dartelen, stoeien(?)*

Opmerkingen:

*Bij het gebruik van een dergelijk woord in de volksmond wordt vaak niet volkomen beseft, wat ermee bedoeld wordt, zodat ik het hier vaag moet omschrijven, en wel onder voorbehoud. Het woord heeft een wat ongunstige klank, een verwijt inhoudende.**Eveneens onder voorbehoud verwijs ik naar MdIndl.: taerden, tarden, waarvan: vertaert, vertart de betekenis kon hebben van: loey (lui), traich (traag), onkuysch, verweend (verwend), enz. Daarbij wordt verder verwezen naar (MdIndl.): selfmodich en darten, waarbij wij aan dartel denken, zodat dartelen een diminutief (verkleinwoord) van darten en evtl. darren kan zijn.*

## D

334)

*Dat, de, dee, den: dat, de, die*

Opmerkingen:

Ter verduidelijking van het gebruik zullen we hier deze woorden bij elkaar nemen.

*dat* wordt zowel gebruikt als aanwijzend voornaamwoord als als lidwoord van bepaaldheid: *dat männeke* kan zowel betekenen: *dat mannetje* als *het mannetje*, maar dat is in het Ned. ook niet ongebruikelijk.

Als voegwoord wordt er in het Twents vaak *as* voorgezet (Ned.: *alsdat*), maar dat is even fout als in het Ned.

Als bep. lidw. *dat* = *het* in:

*Daor gung dat houwen an: toen begon het gevecht.*

*Dat dörp van Loster: het dorp Losser.*

Opmerking:

Met *dät* als aanw.vnw. zonder meer kan (verachtelijk of minachtend) bedoeld worden: *dat mannetje*. Bijv.: *Dät? Poeh! Eénmaol snoeven, he'j em an 'n nös hangen!*

Let ook op de merkwaardige toepassing, die voor elke Twentenaar te begrijpen is:

*Wat zien vaar was? Dat har aaltied wät te kösteren!* (Met dat *dat* wordt ondubbelzinnig gezegd, dat zijn vader een nietig, onbeduidend mannetje was).

In dit verband wil ik nog een opmerking maken, waar *dät* ook is: *èt*. (Hoewel de Twentenaar een uitgesproken h-gebruiker is, wordt hier even uitgesproken de h vóór *èt* weggelaten!). Als men het over een bepaald echtpaar heeft, waarvan de man klein van postuur is, kan men bijv. zeggen: *Vrouw Jaansen baakert en èt löp met 'n pak: vrouw Jansen\*is baker en haar man (èt is èt männeke) vent met textiel*. Iedereen begrijpt dan, dat met dat *èt* de man bedoeld wordt. Maar wordt de zin anders geconstrueerd, dan kan men niet *èt* zeggen maar *dät*, bijv.: *Wat de baker (beter is: baakster) deren man is, dat löp met 'n pak, of dät löp met 'n pak!*

Het gebruik van de en den:

In sommige gevallen kan van overbodig gebruik van de gesproken worden, bijv.:

*Hee hef met pestoor Jaansen hen jagen west: hij is met pastoor Jansen wezen toeren, rijden.*

*Ik stök my de piep an: ik stak mijn pijp op.*

De voor verwanten, Ned.: *mijn, ons*. Voorbeelden:

de vaar: vader; de moor: moeder; de jong: onze jongen; de deern: onze dochter.

Men kan ook zeggen: *oons vaar en oons moor, oons jong, enz.*

Sprekende tegen anderen over zijn vader (of moeder, enz.) kan men zeggen: *de vaar, mien vaar, oons vaar.*

Voor familienamen:

Sommige familienamen worden met het lidwoord *de* gebruikt: *De Keizer (Keizer)*, maar mevrouw Keizer is dan niet: *vrouw de Keizer* maar: *vrouw Keizer*, of beter nog: *Keizers Hanna*.

Voor eigennamen:

Evenals in het Duits (der Franz) wordt in het (oude) Twents ook het lidwoord *den* voor mansnamen gebruikt: *den Graads, den Jan-Heenik, enz.*, maar niet voor vrouwennamen. Als aanw. vnw. *den* of *dee* voor beide: *den Graads toch..... en dee Hanna toch.....*

## TWEDE SERIE

## D

335)

Dat: het

Toepassing van dat als lidwoord voor het:

Dat piepken is my oetegaon: lett.: het pijpje is mij

uitgegaan, maar in goed Ned.: mijn pijpje is uitgegaan.

Dat keend is my de duur oetgaon: mijn kind is uit huis gegaan.

dat: dat

Wordt, evenals in het Duits, als voegwoord wegge-

laten:

Hee zee, hee deu 't nich: hij zei dat hij het niet deed!

dauwelen, dauwelen: stoeien:

gedauwel, gedauwel: gestoei

Opmerking:

Dumbar (eind 18e eeuw) zegt van dauwelen of dauwelen: stoejen. „Dit laatste schijnt mij egter ruim zo veel beweging en gedruis in te sluiten. Stoejen geschiedt van staande, gaande of lopende, dauwelen ook van zittende”.

Zouden we er niet 'n dimunitief (afzwakking) in kunnen zien van het mndnl: doven, doeven (wordt dan: dovelen, doevelen), hetgeen razen, woeden betekent?

Zie ook: tieren.

dazen: onzinnig praten

gedaas: onzinnig gepraat

Dumbar geeft voor daeze: onvernunftig en traag vrouwspersoon.

Opmerking:

In het moderne Nederlands komt daas voor in de betekenis van: suf, duf, enz.

del: deel

Opmerking:

De deel is de bedrijfsruimte van de boerenwoning, terwijl het woord oorspronkelijk de betekenis heeft van vloer. Mndnl.: dele is Estrik vloer, ook: fluyr van steynen gestrickt, pavement, estrick, fluer.

deel: deel, aandeel, hoeveelheid

Meerv.: onveranderd; verkl.w.: deelke(n), mv.: deelkes.

Opmerkingen:

In de regel wordt voor deel of aandeel in het Twents part, possie (portie) en ook wel mööskén gezegd.

Typisch Twents woordgebruik van deel:

'n Heel deel: heel wat. Ook: 'n heel possie, of: 'n Possie. 'n Heel deel appel; flink wat appels. 't Zol ow wal 'n heel deel können vertellen: ik zou je wel heel wat kunnen vertellen.

dêenst, deenst, dienst: dienst

Gebruik:

Wa'j méér ett a'j óp könt döt gin deenst meer: wat je méér eet dan je op kunt (lust) doet geen dienst meer.

## D

336)

**Dênken:** denken, ook: herinneren

Opmerking:

Een typisch woordgebruik, dat ik uit de volksmond optekende, wil ik hier niet onvermeld laten:

*Het dèch my nów nog wà...: ik herinner me nú nog wel....***deuikers:** drommels, duivels

Toepassing:

't Was 'n deuikers mooi deernken, dat was 't: een drommels mooi meisje....

Ook: duikers.

Bekend is ook de uitdrukking: te-deuiker nog-an-too, of: te-duiker nog-an-too: wel alledrommels!

**dik:** veel, erg, helemaal, dik, dicht, enz.

Toepassingen:

Ze könt 't dik doon: ze zijn in goeden doen;

Dik doon: dik doen, opscheppen.

Ne dikke twintig: ruim twintig.

Ne dikke doezend man: minstens duizend mensen.

Zo dik as doezend man: stomdronken.

'k Bin dik verkóolden: ik ben zwaar verkouden.

'k Heb 't dik te pakken: ik ben zwaar ziek, ook: ik ben erg van streek, smoorverliefd.

'n Dik schoer: een zware bui.

Wy kriegt dik rêgen: wij krijgen vast en zeker (veel) regen.

F.C. Twente kreeg 't dik aan de nôt, an de klösse, an 't gat: verloor het op een erge manier.

Dikke melk (ploondermelk): „doorgelopen” (duurgelopen) melk (nog geen zure melk).

Ne dikke locht: zwaarbewolkte lucht.

Dat zit 'r dik in: daar is veel kans op.

Hees ister dik by: hij is tegen de lamp gelopen.

Ze hebt hem dik te grazen: ze hebben hem lelijk beet.

Maak ow nich zo dik: maar je niet zo druk, maak je niet zo'n zorgen, wees niet zo serieus!

Hee is dik an de dettig: hij is dicht bij de dertig.

't Is dik an: het is een vaste verkering; ook: stevige vriendschap, of: onder één hoedje spelen.

Hee is dik in (ôver) de dettig: ruim in de dertig.

Hee zit 'r dik in, dik by, is dikbetuugd: hij zit er warmpjes bij.

Dikken riest: rijstebrij.

Dikken pap, pudding: stijve, stevige pap, pudding.

Nen dikken mist: een dichte mist.

Nen dikken newwel: een zware nevel.

Dikke roeten: beslagen ruiten.

Den hoond zit dik oonder 't oongemak: vol ongedierte.

'n Moos zit dik oonder de roepen: de kool zit vol rupsen.

Ik zit dik in de beuke: ik heb veel boeken.

Ik zat dik in 'n ôllie: ik was zwaar beschonken.

Ik zat dik oonder 'n ôllie: ik zat vol olie.

'n Dikken êend (van de rug): de bibs.

Dikke verkering: vaste verkering.

Dikkop!

## D

337)

**Dagmaot: dagmaat**

Onder dagmaat werd verstaan het glaswerk in ramen en deuren, de vensters.

Er werd mij verteld dat de boerenhuizen - vooral van de arme en kleine boeren - vroeger uit financiële overwegingen met kleine raampjes werden gebouwd. Er moest n.l. „belasting” betaald worden van het in de woning binnenvallende licht en die hoeveelheid daglicht was de „dagmaat”, welke benaming overging op de vensters.

**disselen: twisten****disselpot: twistzoeker****Opmerking:**

Dumbar geeft voor **dissel: stroef, onhandelbaar manspersoon: nen plompen dissel.**

**doedelkop: slaapkop**

**döemelijk en ondöemelijk (deumelijk): behoorlijk en overdreven**

**Opmerking:**

In het Mdldl. komt het woord **doemlijk** voor.

Voorzover ik deze woorden in het praktische Twentse taalgebruik tegengekomen ben lijkt het me toe, dat **ondöemelijk** wel wordt gebruikt als een soort overtreffende trap van **döemelijk**, bijv.: **hee hef döemelijk völ gëeld wil dan zeggen: hij zit er warmpjes bij; ondöemelijk völ gëeld is dan onvoorstelbaar veel geld.**

**doeren: duren****Toepassingen:**

**Dat doert minnen tied wal oet, lett.: dat duurt mijn tijd wel uit, betekent: daarin komt vóór mijn dood toch geen verandering meer, dus berust ik er maar in.**

**'t Kan wal doeren: het kan wel duren.**

Dit gezegde kan in diverse betekenissen gebruikt worden zoals: **daar zul je nog wel een hele tijd op moeten wachten; of: het is wel houdbaar (bederft niet); of: dat gaat wel een hele tijd mee; enz.**

**doerappel: winterappels;**

**Lett.: duur(zame) appels.**

**döggen: deugen****Gebruik:**

**Daor dögt niks van: daar deugt niets van;**

**Hee dög niech: hij deugt niet, is onbetrouwbaar;**

**Hee hef nooit willen döggen: hij heeft nooit goed willen oppassen; ook: hee hef nooit dögd.**

**'t Dögter niks: lett.: het deugt er niets; wordt gezegd als het bar slecht weer is; ook: als het ergens niet pluis is.**

**Dat kan nooit döggen: dat kan nooit deugen, kan betekenen: daar klopt iets niet, en: dat is ondeugdelijk, of: dat doe je verkeerd. Ook: dat kan nooit wat wëen!**

**Opmerkingen:**

**Verl. tijd.: dögden, verl. dlw.: dögd. Maar een zelfst. nw.: dögd wordt praktisch niet gebruikt.**

D

339)

*Dom en dag*: onbehoorlijk veel (vrij vertaald)

Opmerking:

Heeft met *dom* niets te maken.

De uitdrukking wordt voornamelijk gebruikt bij eten: wanneer iemand onbetamelijk veel eet, dan eet hij zich *dom en dag*, of *dom en daf*, (d'omme en d'aff?).

Vergelijk Mdlndl.:

*omme ende omme*, al *umb ind umb gheten of beknaghet drinken umb ind umb*, waaruit kan blijken dat *om en om* gebruikt werd in verband met (veel) eten en drinken.

Let ook op: *hem om hebben* voor *dronken zijn*.

*dönneken*: dutten, dommelen

Toepassing:

*Nao 't etten maj'k zo gäern efkes in 'n stoel liggen dönneken*: na het eten houd ik van even dutten.

Wordt ook wel eens gebruikt in de betekenis van *steunen en zuchten* (na teveel gegeten of gedronken te hebben bijvoorbeeld) en dan wil ik verwijzen naar het Mdlndl.: *done* of *doen*: *geluyt, galm, clanc* (deun!).

*Dumbar* geeft voor *donne*: *dronken*. De *karel* is *donne*: de *kerel* is *dronken*.

*döördoorn*: lett.: *doordoen* (Ook *duurdoon*)

Toepassingen:

*Van 't öole in 't nye döördoorn*: oudejaarsnacht tot twaalf uur opblijven.

*In de böeke döördoorn*: *afboeken, tegenboeken*, als *vordering doorhalen*.

*Zö'w daor mär nich över döördoorn?*: Zullen we er maar niet verder over praten?

*Now mo'j nich döördoorn*: nu moet je niet blijven zeuren.

*donderschoer*: *donderbui*

*dobber*: *dobber*

*Doar hef e nog nen zwaoren dobber an*: een harde *dobber*.

*dôo*: *dooi*

*däeien*: *dooien*

Gebruik:

*t Is dôo weer*: het *dooit*, het is *dooi-weer*.

Als het tijdelijk *dooit* of als het begint te *dooien* zegt men: *'t дәeit*.

Als de *dooi* dan *dóorzet* is het weer *dôo weer*!

Opmerking:

*ontdooien* is: *dôo maken*.

Vergelijk Mdlndl.: *do*, *dooy*, *doeyen*: *dooi*, *dooien*.

*doorn*: *eidooier*

Ook *eierdoorn*.

Opmerking het kan een verbastering zijn in de volksmond, maar ik heb in mijn jeugd nooit anders geleerd dan *eierdoorn*, *dubbeldoorn* (ei met twee *dooiers*). Het Mdlndl.: geeft: *eydader*, *eidoder*, *eysdader*.

Eigenlijk is *doorn*: *doren*, *doorn*, waaruit de verbastering van *doder*, *dooier* tot *doorn* verklaarbaar kan zijn.

## TWEEDE SERIE

## D

340)

Doo, doow: toen

Opmerking:

In het Twentse stadsplat is toen overwegend *tón*.

Samentrekkingen:

Door de samentrekking van *doo at* (toen *dat*) lijkt mij *doo't* te zijn ontstaan voor toen: *doo-at* (*doo't*) ze *dàt* deden, was 't bekeken: toen ze *dàt* deden....Door de samentrekking van *doo-at-et* of *doo-(h)et* is dan eveneens *doo't* ontstaan, in de betekenis van toen het: *doo't* zo laat was....: *toen* het zo laat was.

dood: dood

Uitdrukking:

't Hebter de dood an zeen: het staat me tegen.

dood gaan: dood gaan, sterven

Uitdrukking:

Doodgaon is 't slimste nog nich, mår de kòsten!

dood kommen: dood gaan

Opmerking:

Ik heb deze uitdrukking gehoord, waarbij *kommen* de betekenis heeft van plotseling sterven, *verongelukken*; de dood overkomt dan iemand. Bijvoorbeeld: *ik wol nich gäern da'j my dood kwammen*: ik zou niet graag willen dat je (bij een verkeersongeluk) gedood werd.

door: zot, mal, gek

nen dooren: een zotte vent

dorigheid: zothed

Voorbeeld:

Met karnaval kö'j my gin dorigheid genôg oethalen: Wat mij betreft kun je met karnaval niet zot genoeg doen.

Vergelijk Mldnl.:

door: *doyr*, *geck*, *doof*; *doorheit*, *doyrheyt*: *dwaesheit*, *sotheid*.

dörven( ook drömmen): durven, mogen

Opmerking:

Het Twentse *dörven* is vergelijkbaar met het Duitse *dürfen*.

Voorbeelden:

Dat *dörf* ik nich (*döw'k. nich*, *dröw'k. nich*) van mien vaar en moor: dat mag ik niet van vader en moeder.Uitdrukkingen in de betekenis van *durven*, *wagen*:Mo'j 's *dörven*!: Moet je eens *wagen*!*Dörf* dat ees!: Waag het eens! (Ook: *waog 't ees*!)Dat *dörf* ik nich te *waogen*: dat *durf* ik niet te *wagen*.

doffen, dofken: bonzen, beuken

Vergelijk Mldnl.: *duffen*: slaen, boken



## D

342)

Dor: dor, droog;

Vergelijk Mdlndl.: dorre, spack, schra, droeghe, dun, magher, smal, reysich, schrepel, ranck, blas, blut; dorren: droghen, schronen, verspaken, dorre maken, verquinen, en misschien ontdekt ge er nog Twentse bekenden onder.

Opmerkingen:

We gebruiken in het Twents liever soor dan dor, maar verdorren is gewoon verdorren, of: soor worden. Ik heb zoiets als versoren nooit horen gebruiken, maar het zou wel kunnen.

Vergelijk verder het Mdlndl.: dore gesel: arme stakker, met onze uitdrukking door, nen dooren (zie aldaar) en als we toch bij dor willen blijven, kunnen we onder nen dooren ook verstaan: een droogkomiek, maar dat ligt aan het verband; nen dooren zou ik liever zien als een humorloze vent.

Verder geeft het Mdlndl. dore gesel m.i. aanleiding even stil te staan bij het Twents: nen dodden, dorren, 'n döddeke, dörreke, törreke, het laatste bijv. in: 'n soeptörreke: drinkebroer. Zie ook: dodden.

dorpel, dörpel; drempel, drempel

Opmerking:

In Twente was sul meer in gebruik dan dörpel.

Vergelijk Mdlndl.: dorpel: sulle.

In het oude volksleven speelde de drempel een grote rol. De dorpel was te beschouwen als de grenslijn tussen de buitenwereld en het privéleven.

„Zet dów 'n voot nogees weer óver mienen sul” kunnen we dreigend tegen iemand zeggen met wie we gebroken hebben.

d'r (daor): er, daar

Opmerkingen:

In het Ned. is „daar was eens” verouderd en is over het algemeen daar vervangen door er.

In het Twents is daor, verkort tot d'r, nog algemeen.

D'h kan zovöl geburen: er kan zoveel gebeuren.

samentrekkingen:

d'r-op of d'r oonder: erop of eronder; d'rlangs;

d'rnüöst, d'r oonderduur, enz.

draank: drank;

Opmerkingen:

In 't algemeen wordt onder draank verstaan: sterke drank. Bijv.: hee is an 'n draank: hij is een drinker. Het verkleinwoord is: drunkske, maar in het moderne Twents al: drankje. Daaronder wordt algemeen verstaan: een drankje van de dokter.

Maar: dat lik my wal 'n lekker drunske kan men ook zeggen van bijv. een likeurtje.

draankhoes: drankhuis, herberg, café.

Ook: weerdshoes, hêrbêrg, café.

Opmerking:

de benamingen: draankhoes, weerdshoes, hêrbêrg zijn in het algemene Twentse spraakgebruik verouderd; misschien worden ze door de ouderen op het platteland nog wel als normaal spraakgebruik beschouwd.

## D

344)

Dreederlei: drieërlei

dreet: „hoopje”

Uitdrukking:

Wel nich te better weet,  
lacht um nen vârkendreet....

driet: mest

In samenstellingen: ne koodreet, ne vârkendreet;  
koodriet, vârkendriet, hoonderdriet.

Uitdrukking:

Hee l p as nen hanen dee at (dee't) in de driet hef  
kraon: h j loopt (zo verwaand) als een haan, die in de  
kippenmest heeft getrapt.

dr nzen: drenzen

Vergelijk M lndl.: drensen: kneesten, stoenen, suchten.

driest: moedig, dapper, driest

Vergelijk M lndl.:

drijst: wreet, struttzich (d.i. wrevelig), vermetel,  
homoedich, coene, enz.

Gebruik:

Y bint van hoes, now k j em raken,  
Tast drieste too en laot 't ow smaken!  
Dat k j drieste gel ven: geloof dat maar gerust.

drok: druk

drillen: draaien

Gebruik:

't Gaoren drilt luk, d'r zit nen dril in: het garen  
draait wat, er zit een lus in. (Ne dril in 'n draod).

Oud dansliedje:

Wat zol Jaan met Jenneken doon?

't Kon nich stoppen of n eien!

't Har nen boonten sch llook vuur,

daor kon 't met drillen en dr eien!

Gebruik:

Lao'w efkes drok w en: laat ons even voortmaken,  
hard werken, enz.

Wy bint drok op 't laand: we hebben veel werk op  
le akker.

Hee ister m r drok met: h j heeft er maar werk mee.

Wy bint drok g ngs: we zijn er druk mee bezig.

Hee ister dr k op! H j slooft zich erg uit.

Maak dy nich zo drok: maak je niet zo'n kopzorg,  
wind je daar nou niet zo over op, enz.

Bi'j drok?: Heb je haast?

Was 't drok in de stad?: Was er veel volk in de stad,  
op straat?

dr kken: drukte

Gebruik:

't Was nen helen drokken: 't was nogal een drukte.

Mos vuur my ginnen drokken maken: maak voor mij  
geen drukte, doe voor mij geen extra werk, enz.

Wat hef den nen drokken op de hoed: wat is dat een  
druktemaker.

Opmerking: het Ned. druktemaker is in 't Twents het-  
zelfde.

## D

345)

*Drol: grappenmaker*

Een grappig woord, waarover veel te zeggen valt, al weet prof. dr. J. de Vries er in zijn *Erymologisch woordenboek* niet veel meer van te vertellen dan dat een *drol* een rond, ineengedraaid voorwerp is en dat het woord wel in verband zal staan met *drillen*. Een betekenisontwikkeling heeft, volgens prof. De Vries, van het woord „grappenmaker” gemaakt, waarna het als *drôle* in het Frans en vandaar in het Engels als *droll* werd overgenomen in de betekenis van *grappig*. Wij duiden met *drol* niet alleen een grappenmaker aan, maar in ongunstige betekenis iemand, die hoogst onbetrouwbaar is bovendien.

In de textielterminologie komen we *drol* en *drollen* tegen bij het spinnen; als ik het wel heb is de *drol* de lont, waaruit de *drolster* (tegenwoordig *voorspinner*) het voorgaren maakt. Zo ongeveer.

In *Teuthonista* snuffelende, het boek dat ons op 't spoor van veel Middelnederlandse woorden en uitdrukkingen brengt, komen we tegen:

*drolle: bobbijn*

waarbij ons meteen weer opvalt, dat *bobbijn* weer een Vlaams spinnerijwoord is, evenals het Franse *bobine* voor een klos of een spoel garen.

Bij *bobbijn* vinden we de verklaring: *eyn heslich on-schemel* (= onkuis) *dier wat mynschen gesteltnis hebbende ind die art ind namen sijn manigerley*. Voorts wordt verwezen naar *affe*, en *ape*.

Nu is *affe* al *doir*, *gheck*, *sot*, enz. maar bij *ape* vinden we een opsomming van merkwaardige wezens als *meerkatten* en *scamynkel*.

Een *drol* blijkt nu een wezen te zijn uit de Germaanse godenleer, waar bij de Noren de *Trollen* of *Völven* heksen en plaaggeesten zijn, zoals *weerwolven* (*manwolven*), enz. die slecht weer en ziekte brengen, de mensen betoveren, enz.

In *Teuthonista* worden *satiri* (saters, onkuisen wezens) als *bobbijnen* of *drollen* nog steeds een ongunstige, ook vaak vieze betekenis hechten.

In de spinnerij-terminologie heeft *drollen* dus blijkbaar iets met *drillen*, *ineengedraaid* te maken, maar ik geloof wel veilig te gaan als we ons aan de Noorse *Trollen* houden voor wat betreft de betekenis van *drol* als „grappenmaker”, maar dan een waardeloze vent, voor wie je op je hoede dient te zijn.

*dröög: droog, leeg, gust*

Gebruik:

*De koo steet dröög: de koe is gust.*

*De poomp steet dröög: de pomp geeft geen water meer*

*'n Graven steet dröög: de sloot is droog.*

*dröögproem: droogpruimer*

## D

346)

**Droop: druppel****drööpken: druppeltje****Opmerking:**

In het tegenwoordige Twentse spraakgebruik is

**dröppel: druppel, verkleinwoord: dröppelke.****Maar: droop en drööpken worden nog wèl gebruikt in de typische betekenis van borrel, borreltje.****Hee zal gin drööpken meer gebroeken: hÿ zal geen druppeltje meer drinken.****Geet 'r my nog mår 'n drööpken in: schenk me nog maar eens in.****drossen: er tussenuit gaan****Vergelijk het Duitse drosseln dat ook in dezelfde betekenis gebruikt wordt.****Gebruik:****'n Hölp is my gaon drossen (ook: pissen): Mijn assistent heeft me in de steek gelaten.****drukken: duwen, ook: dringen****Gebruik:****Hee drukt my an de kaant: hÿ duwt me aan de kant.****Hee drukt my in 't graven: hÿ duwt me in de sloot.****Nich zo drukken, leul! Niet zo dringen mensen!****In de betekenis van: knuffelen:****Za'k dy ees drukken?: Zal ik je eens knuffelen?****duftig: geducht, heel wat, enz.****Gebruik:****Hee hef nogal duftig gëeld oetgëven: hÿ heeft nogal wat geld uitgegeven.****Hee kan duftig etten: hÿ is een flinke eter.****duftig is ook: degelijk, bekwaam, deugdelijk****Gebruik:****Hee is nen duftigen wêwer: hÿ is een bekwaam wever.****Vergelijk in dit verband het Duitse tüchtig en het Mdndl.: doechtlick (deugdelijk).****dun: dun, ook: mager, slank****Gebruik:****Wat is dåt ja 'n dun: wat is die juffrouw mager.****Dunne soep, dunne pap, dunne saus: magere, waterige, slappe soep, pap, sju.****Waar het ergens slecht van eten is, kan gezegd worden: daor zal 't ow nog dun duur de dærm lopen!****dun kan ook betekenen: min, minderwaardig****Voorbeeld:****Dåt is dun!: Dat is gemeen!****dunegge: de slapen****Vergelijk Mdndl.: dunninge, dunmyng, dunegge**

## D

347)

*Dunk, dunken: dunk, dunken*

Gebruik:

*Y schient ampat ginnen hogen dunk van dat zaakje te hebben: je schijnt echt geen hoge dunk van die zaak te hebben - Nao mien dunken: ik ben van mening....*

Opmerking:

Een woord met drie mogelijkheden in de vervoeging: *my duch* (ook: *my dóch, my dunkt*);

enz., *metdy, hem, oons, äer* - terwijl men ook in alle gevallen 'n t toe kan voegen: *my ducht, my docht, enz.*

Vergelijk Mdlndl.:

*dunken: voelen in uwen synnen (= van mening zijn).*

*dunken: ghissen, meynen, wenen (= wanen), vermoeden.*

*dunken: die sych duncken let vele to weten, simuleren.*

*dut, dusse, dutmaol: dit, deze ditmaal*

Opmerking:

Door een kleine klankvervorming van *i* in *u* kan *dit, disse, ditmaal* hier en daar in Twente ook als *dut, dusse, dutmaal* klinken.

*duuker: duiker, tunnel, viadukt**te duuker, ook: te deuiker: te duivel*

Opmerking:

Een stopwoord, dat men vroeger nogal eens in de mond placht te nemen: *te duuker nog-an-too: drommels nog eens toe!*

Ook kon men spreken van een *duukers* (of *deuikers*) *mooi wich: een drommels mooi meisje!*

*duulkes: soort koekjes*

Opmerking:

Op mijn vraag: wat waren *duulkes*? tekende ik uit de volksmond op: *net ne maneer as bitterkoekjes, nich zó lekker mår lekker genôg!*

*dwellen: dwalen, ronddolen*

Gebruik:

*Ik bin an 't dwellen kommen en kon de weg nich wéér veenden: ik ben verdwaald geraakt.*

Vergelijk Mdlndl.:

*dwalen, dwelen: erren, bijsteren.*

Een *dware* of *dwele* (vergelijk: *dweil*) was een deken, off so wes men op en bedde spreidt. (vgl.: *bedsprei*).

Opmerking: in het Twents spreken we niet van *dweil* maar van *feil*, of *fêle*.

*dwäs: dwars, ook eigengereid, in de oppositie*

Gebruik:

*Hee is aalt noga luk dwäs) tégen 'n draad in.*

Vergelijk Mdlndl.:

*dwars: te wars, to wars maken: scheyf maken en dwesheit: ghekhey, sotheit, naerhey.*

(Vergel.: *dwars zitten*).

## D

348)

*Duur* (ook: *duier*): *duur*, kostbaar

Opmerking:

*duur* i.d. betekenis van *tijdsduur* is *doer*.*duur*: (ook: *döör*): *door**duur*: *deur*

Algemene opmerking:

Om eenheid in de Twentse spelling te krijgen pas ik zoveel mogelijk de volgende regel toe:

het Ned. *deur* is in 't Twents *duur*, maar is in 't jongere Twents *deur* geworden; ik houd me echter nog aan *duur*, ter onderscheiding van het Twents: *döör* voor het Ned. *door*, hoewel het oudere Twents voor *door* ook liever *duur* zegt.

Het Ned.: *door* de *deur* wordt dan: *döör* de *duur*!*Onder* de *deur* *door* is dan: *oonder* de *duur* *döör*.

(Maar: *oonder* de *deur* *döör* of *oonder* de *deur* *duur* en zelfs *oonder* de *duur* *duur* is allemaal wel goed, als we wat *door* de vingers willen zien).

Om nu het bovenstaande gemakkelijk te onthouden maken we de volgende zin:

Op 'n *doer* wordt de huuze zo *duur* dat 'r gin méens nog *döör* de *duur* wil: op de *duur* worden de huizen zo *duur* dat niemand nog *door* de *deur* wil.

Maar het Twents is al veel vervlakt tot zoiets als:

Op 'n *duur* wodt de huuze te *duur* *duur* de *dure* *duren*!Uitdrukkingen met *duur*: *deur*:*duur* los! *duur* too!: *deur* open, dicht!de *duur* los *doon*, too *doon*: de *deur* open, dicht *doen*;de *duur* *an* *laoten* *staon*: de *deur* (iets) open *laten*;de *duur* *ingaon*: naar binnen gaan;de *duur* *oetgaon*: *uitgaan*, maar ook: de *deur* *uitgaan*, d.w.z. het gezin verlaten, weglopen van huis, enz.de *duur* *oetlopen*: *weglopen* van huis;de *duur* *oetdoon*: buiten de *deur* zetten, maar ook: van de hand *doen*. bijv.: 't heb 't radio de *duur* *oetdaon*, ik heb de radio *afgeschapt*;Wy hebt de fleske de *duur* *oetdaon*: we drinken geen sterke drank meer;*vuur* tooë *duur* *kommen*: niemand thuis treffen;*duurengaank*: *deuropening*

Gebruik:

Wanneer je in de *deuropening* staat, waardoor je iemand de doorgang belet, kan hij zeggen: *Mo's my nich in 'n duurengaank gaon staon!*

Opmerking:

Als je iemand de weg door een nauwe doorgang (*duur-gaank*) belet, kan hij trouwens altijd zeggen: *Gao nich in 'n duurgaank (duurgang) staon!* Maar ik heb de betekenis altijd opgevat als *duurengaank*: *deur-door-gang*.

*duurenpöste*: *kozijnen*.



## D

349)

*Duur (döör): door*

Ondanks mijn voorkeur, om consequent het Ned. *door* met het Twentse *döör* te vertalen, ter duidelijke onderscheiding met het Twentse *duur* voor het Ned. *deur*, voel ik er veel voor, althans in het mondelinge taalverkeer, het Twentse *duur* voor *door* zoveel mogelijk te blijven gebruiken. Het is in veel gevallen nog niet verouderd en klinkt vaak oprechter Twents dan *döör*. We moeten m.i. de individuele taalgebruiker zoveel mogelijk vrijheid laten en hem niet een geforceerd taalgebruik opdringen. In de schrijftaal kan men (zelfs: moet men) strengere eisen van uniformiteit stellen als voorwaarde voor elke taalcodificatie. Tot welke verwarringen men anders komt zien we m.i. voldoende aan het moderne Nederlands en dan zijn we geneigd, naar een heden-tijdse Winkler Prins te verlangen.

Welnu, hier zijn nog enkele uitdrukkingen met *duur*, waarbij dan verder zij verwezen naar *döör*:

*duurmaken: doormaken, meemaken*

ook: *duurzetten*

Gebruik:

*Ik heb moeilijke tijden duur maakt: ik heb moeilijke tijden doorgemaakt.*

*Met zonnen man hef ne vrouw umsgeliëks heel wat duur te maken: doormaken, ook: meemaken.*

*Wy hadden slechte tijden duur te maken, duur te zetten: het waren slechte tijden, die we door moesten maken.*

*duurslaan: overdrijven, doorslaan, ook verkwisten*

Gebruik:

*Hee slöt duur as ne bleende veenk: hij slaat door als een blinde vink, d.w.z. hij overdrijft, hij kletst wat. Hee hefter al heel wat gèeld duurslagen: hij heeft er al heel wat geld doorgedraaid.*

*nen duurgendēiden: (lett.: een doorgenaaide), een fanaticus*

Gebruik:

*Men zegt van iemand, die vast in de leer is, die fanatiek is, die „uitgekookt” is in de handel, enz. (Een naad, die goed doorgenaaid is, is sterk en zal niet gemakkelijk los gaan).*

*duurdoon, duurstrieken: annuleren, afboeken, quitteren, enz.*

Gebruik:

*Dee bestelling kö'j wa duurdoon, duurstrieken: die bestelling kun je wel annuleren.*

*Ne schoold in de böeke duurdoon, duurstrieken: een schuld voor betaald boeken, ook: onbetaald afboeken.*

Maar ook:

*Wat bi'j toch laat, ik har ow al duur daon!: Wat ben je toch laat, ik had niet gedacht dat je nog zou komen.*

*Now mo'j nich alverdan duurdoon: nu moet je niet blijven aanhouden, zeuren, over 't zelfde praten, enz.*

Onder *duurdoon* kan ook vanzelfsprekend worden verstaan: *van 't öole in 't nye duurdoon, d.w.z. het oudejaar uitzitten.* Als ze met nieuwjaar vragen: *He'j nog duurdaon?* dan weet elke Twent wat daarmee bedoeld wordt.



# ABECEDARIUM: \_\_\_\_\_

## \_\_\_\_\_ ander woord voor abecebook

Mijn „Twentse breevenbus” blijft doorgaan, ook al heb ik erg de laatste tijd weinig op ingehaakt. Maar het is nu eenmaal niet mogelijk, hiervoor regelmatig veel kostbare kolommen te vullen. Brieven-schrijvers, die direct geen antwoord krijgen, kunnen zich ervan verzekerd houden, dat elke brief en elke opmerking mijn volle aandacht heeft.

Ditmaal meen ik de redactie om wat ruimte te mogen vragen voor enkele algemene aantekeningen op punten, die van verschillende kanten naar voren komen.

### In boekvorm

Veelvuldig wordt mij gevraagd of het Twents Abecedarium ook in boekvorm verschijnt. Ik kan daarop antwoorden: ik hoop het! Maar .....bij leven en gezondheid kan dat nog wel even duren. Want zoals ik het nu publiceert is het nog niet geschikt: het is nog te voorlopig, te onsystematisch, te rommelig. Ik wil er nog heel wat aan bijschaven en ik heb nog heel wat meer materiaal dat ik thans nog achterwege heb gelaten. Bovendien komen van lezerszijde vaak nog welkome aanvullingen binnen.

Zo ook ditmaal een brief van de heer B J E te Losser die graag mijn rubriek zegt te lezen en die vindt, dat ik over het algemeen goed op de hoogte ben. Ik vind zo 'n compliment veel waard voor

de betrouwbaarheid van mijn Abecedarium. Ik heb meer dan twintig jaar naarstig materiaal verzameld, aantekeningen gemaakt en zorgvuldig vergeleken en uitgewerkt. Bovendien is het Enschedese stadsplat mijn geboortetaal en het Enschedese boerenplat mijn jeugdtaal.

### Vreemde woorden

De heer E. heeft echter bezwaar tegen mijn gebruik van vreemde woorden, die in deze rubriek, die vooral door de "doorsnee lezer" wordt gelezen, zeer hinderlijk zijn. Abecedarium is een woord, dat ik niet begrijp, zegt de heer E.

### Oet miene Twentse breevenbus

deur Joh. Buursink

Wel, meneer E., begrijpt u het woord aquarium? Of spreekt u liever van een viskom of iets dergelijks? Een herbarium en een terrarium laat ik dan nog buiten beschouwing. Welnu, wat aqua (water) is voor een aquarium, dat is het a-b-c met de d voor mijn a-b-c-d-arium. Ik had ook kunnen zeggen: abecebook.

Maar ik gebruik ook woorden als equivalent (gelijkwaardig woord), denigrerend (laattundig), en daar heeft de heer E. ook bezwaar tegen. Mea culpa: ik

zal me beteren, maar het komt wel eens zo uit, dat ik toch weer door de knieën ga.

Overigens: hoeveel vreemde woorden zijn er wel niet vertentst, en iedereen begrijpt wat ermee bedoeld wordt. Voorbeelden? Ziehier: affroont, akkedearn bemorrie, betiensen, afijn distilleer ze maar oet mien abecedarium!

### Moor, ister nog nat?

Ik heb (nr. 134) aarzelend het woord jeul neergeschreven voor sju die erg slap is. In Zuid-Berg-huizen gebruikten de E's (het huisgezin van mijn brieven-schrijver) het woord nat voor sju: Moor, ister nog nat? En het woord jeul? Natuurlijk was dat een bekend woord: Als de koffie wat aan de slappe kant was zei moeder E.: „dat is ja jeul, geet ze de hond veur 't gat" dw.z.: jaag de hond daar maar mee weg.

Vroeger heel vroeger, aten de mensen nog niet van borden maar uit gaten in de tafel. Na de maaltijd werd de tafel dan met de bezem schoon geschrobd, de gaten (uithollingen) incluis, pardon: inbegrepen.

„Als er dan iemand geen sju meer had,, aldus de heer E. kon het zijn dat zijn buurman zei: hes gen nat, stip mār in mien gat!"

Hieruit kan men afleiden, dat het woord nat (voor sju) al even oud is als het eten uit een gat in de tafel. Of zou men die grapjes later bedacht hebben?